

رئیس - خوبست این مسئله بماده برای روز پنجمه تمام شود و اشخاصی که برای کمیسیون نظامنامه پلیس انتخاب شدهاند اسامی آنها قرائت می شود -

(اسامی آنها قرائت شد و اشخاص ذیل با کثرت ابراهیم انتخاب شده بودند)

- (مخبر الملک) (امان الله میرزا)
- (اسدالله میرزا) (دکتر ولی الله خان)
- (لسان الحکما) (آقا شیخ حسین)

رئیس - از این آقایان خواهش می شود که هر قدر بتوانند زودتر این کار را ترتیب داده بمجلس آمده و از مجلس بگذرد بهتر است -

(مجلس ختم شد)

مذاکرات روز پنجشنبه هفتم شهر ربیع الاول دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه پنجم راقا میرزا طاهر قرائت کردند -

رئیس - بر حسب تعیین موضوع مذاکرات در روز سه شنبه قرار بود امروز و کلاسیکه قسم یادانکرده اند قسم یاد نمایند خوب است اقدام شود و این هم اسامی اشخاصی است که روز سه شنبه حاضر نبودند قرائت میشود (قرائت شد اسامی مزبور از قرار ذیل) -

- (وثوق الدوله) (حاجی امین الضرب)
- (آقامیرزا حسن) (آقا سید نظام الدین)
- (آقا سید حسن) (آقامیرزا محمود)

رئیس - بعضی از وکلای آذربایجان هم در آن روز حاضر نبودند ولی بجهت این که بشکر افتخار برای مبارزه با بریز رفته بودند معذور می باشند (در این موقع کلام الله مجید را مجلس آورده عموم و کلا وجالیس برای احترام قرآن حمید مجید بعنوان تواضع بر خاسته و وکلا بیک قسم یاد نکرده بودند با شرایط مقرر شروع بقرآن می نمودند)

رئیس - کافدی است که از وزارت داخله رسیده قرائت میشود (رقعه مزبوره که مبتنی بود بر مطالبه نظامنامه قراور آنها که زودتر از تصویب مجلس مقدس بگذرد و امانت بدهند تا موقع اجرا گذارده شود قرائت کردید)

رئیس - کافدی هم همین مضمون در چند روز قبل قرائت شد و نظامنامه پالیسا خوانده شده و رجوع بکمیسیون گردید خوبست امروز هم نظامنامه قراور آنها قرائت شود اگر تصویب شد رجوع بکمیسیون گردد (شروع بقرائت نظامنامه قراور آنها شده ختم گردید)

رئیس - حالا این لایحه باید رجوع بکمیسیون شود یا نه ؟

اسدالله میرزا - این که جمعی از وکلا اظهار داشته اند که این لایحه منتهی لازم است بجهت این است که اینگونه نظامنامه ها قدری از آن نصیحت و قدری اعلان و قدری هم خارج از موضوع نوشته شده داخل مجلس نشود و عقیده بنده این است که مجلس ما واضع قانون و منتهی نخواهد شد تا چنین مجمع قانونی تشکیل نشود پس هر چه زودتر اقدام بشکلی چنین انجمن قانونی نموده اشخاصی را که لایق ابتکار میدانند انتخاب کرده در یک جای معین تشکیل دهند

کفوانین راهبورد تناسب بنویسند
رئیس - این مسئله صحیح است چند روز قبل هم در این باب نامه کرده و مقدم خوانده شد ولی حالا نباید از موضوع خارج شد این نظامنامه راجع بکمیسیون شود یا نه ؟

اسدالله میرزا - نتیجه مقصود بنده همین است که این نظامنامه حقیقه نظامنامه نیست بلکه لایحه است اگر برای اداره قراور این نظامنامه لازم است نوشته شود باید قوانین یکی از سالک متدنه را ترجمه کرده و از روی کتب راجع باین مسئله نظامنامه بانتهای مملکت نوشته شود

آقا شیخ حسین - مسلم است که باید راه را از امن نمود و مسلم است که وجود قراور این لازم است اما این لایحه مکتفی نیست همینطور که شاهزاده اسدالله میرزا گفتند که کمیسیون لازم دارد که نظامنامه صحیحی برای ترتیب اینکار نوشته شود -

امان الله میرزا - اینکه گفته شد قانون قراور را از روی قوانین یکی از ممالک متدنه اخذ نمایند اروپا تماما مشک از راه آهن است و ابد در آنجا کفنگو از این مسائل نمی شود و قراور این لازم ندارد خوب است یک کمیسویی معین شود که قانونی برای ترتیب قراور این نوشته و وضع نمایند -

آقا میرزا فضلعلی آقا - باید وزارت داخله این قانون را نوشته بمجلس بفرستند و همه قوانین را لازم نیست مجلس بنویسد چنانچه در همه جا هم هست که اگر قوانین را وزارت خانه های می نویسند و بمجلس پیشهاد می نمایند

آقا سید حسین - اگر کمیسیون هم از وکلا تشکیل شود باز همان طور که گفتند قوانین اختلاف پیدا میکند و اگر وزارت داخله هم بنویسد همین طور است پس باید یک کمیسیون قانونی تشکیل شود که کلیه قوانین در آنجا نوشته شده و وضع بشود که بی مناسبت نباشد و مثل زنجیر بهم دیگر اتصال داشته باشد

رئیس - ان کمیسویی که می گویند بریز در هم در اینباب گفتگو شده ولی رای مجلس معلوم نشد روز شنبه این مطلب مطرح شده رای گرفته می شود هر قسم که رای دادند بهمان طور اقدام و معمول خواهد شد حالا باید این مسئله را تمام کرد که این لایحه بکمیسیون مجلس فرستاده شود یا نه ؟

آقا سید حسن قلی زاده - این لایحه قانونی نیست که از وزارت خانه ها بترتیب قانون رسیده باشد ما دو قسم عنوان داریم که یکی اظهار است و یکی عنوان یکی از طرف مجلس اظهار می شود که وزیر بجهت همایونی رسانده موقع اجرای گذارده شود یکی از طرف وزراء بمجلس می آید که بعد از اصلاحات لازم در آن امانت داده شود در اینصورت وزیر آن را تصویب می نماید و باید خود آن وزیر حضور داشته باشد که مدلل دارد همین طور است که نوشته ام ولی اکثر این لایحه را بنده در گاهها نوشته اند و گرازا در اینباب مذاکره شده و حالا نیز عرض میکنم که الان بکنجه عمومی گرفته شود که منبند اینگونه لایحه را وزراء تصویب نموده بمجلس نفرستند

آقا شیخ محمدعلی - مخالف با قانون یا

که مملکت بسیار مفشوش و مجلس وقتش مقرر است

اینگونه لایحه خوب است اول در هیئت رئیسه خوانده شود اگر قابل است بیاید بمجلس والا اوقات مجلس بی جهت ضایع نگردد

رئیس - اول باید در مجلس خوانده بشود تا معلوم شود که قبول میشود یا نه

حاج سید عبدالحمین شهشانی - این مسئله قابل ارجاع بکمیسیون نیست باید رد شود و نظامنامه دیگر بنویسند

حاج شیخ حسن - آن اجتماع هیئت قانونی طول دارد و مثبت طرق و شواهد خیلی لازم است ببقیده بنده باید رجوع بکمیسیون بنویسد زودتر تمام بشود

وکیل التجار - بنده مختصراً عرض میکنم که باید این لایحه را بر گرداند وزارت داخله و قدری ایشان را متنبه نماید که این گونه لایحه را دیگر نفرستند بلکه بدهند از اجراء وزارتخانه اشخاصی که اطلاع دارند این قسم لایحه را بشکل قانونی در آورده و نوشته آن وقت بمجلس بفرستند و اکثر لایحه قانونی باید از وزارتخانه ها برسد اگر باین ترتیب باشد جز تضییع وقت فایده ندارد

حاجی امام جمعه - صحیح است این لایحه صورت قانونی ندارد ولی قراور این مبتلا بصومی است و امروز اکثر طرق ما مأمون نیست و قراور این در حقیقت یک عده از قشون است باعتماد بنده هر چه زودتر یک کمیسویی تشکیل شده یک قانونی برای این مسئله بنویسند درست است که این لایحه صورت قانونی ندارد اما می ترسم اگر رد شود فراموش کاری شده دیگر قانونی هم نوشته نشود در صورتی که ترتیب و نظم قراور این خیلی لازم است پس این لایحه را بامورت بدهند بوزارت داخله و تا کید خود که زود تر لایحه قانونی بنویسند بفرستند یا کمیسویی انتخاب شود که عاجلاً اقدام باین کار نمایند

حسینقلی خان لواب - این لایحه شکل قانونی ندارد نمی شود که آن را مطرح فرار داد و چیزی نوشت خوب است فرستاده شود بوزارتخانه که دوسه روزه یکی بنویسند بدهند

امان الله میرزا - ما خوب مطلع هستیم از قوه قانون نویسی وزارت شاه های خودمان هر گاه معاونت بوزارتخانه بدهیم باز چند روزه بتمویق خواهد افتاد پس همان طور که نظامنامه پلیس رجوع بکمیسیون شده تنقیح میشود خوب است این راه رجوع بکمیسیون نمایند که یک نظامنامه ترتیب داده زودتر تنقیح و تمام کرده بمجلس بدهند

آقا شیخ حسین - عقیده بنده این است که باید این لایحه بر گردد بوزارت داخله که تقریباً آن وزیر و مستشاری که اینگونه لایحه را مینویسند بدانند چه مینویسند تا اینطور بدهند بمجلس

حسام الاسلام - چون این مجلس مجلس مقننه است هر چه را که مینهند بمجلس باید قوه آن را داشته باشد که بطور قانونی بنویسد حالا باید خود مجلس این نظامنامه را بنویسد و بدهند

آقا میرزا محمود - ما امروز احتیاجان قانونی اند و فقط منحصر بهمان قانون قراور این نیست اهل این مملکت محتاج همه قسم قوانین ه اند ببقیده بنده همان قسم که جناب مخبر الملک گفتند آن مجمع قانونی تشکیل شده قوانین را بنویسند

لسان الحکما - به اعتقاد بنده این لایحه بر فرض یوزارت داخله هم اعاده داده شود باز سه روز دیگر همینطور بمجلس عودت داده خواهد شد - بعد از سه روزه کار خواهد کرد حالام همان اقدام را بنمایند

حاجی معین التجار - گویا این لایحه راهم وزارت داخله بعنوان لایحه قانونی فرستاده اند فقط چیزی که معلوم میشود اینست که باز سه هزار تومان اضافه خواسته اند که برخلاف ایشان افزوده شود و گویا این را فرستاده اند که تصویب شود و از قرار معلوم رئیس و مرئوس راهم معین کرده اند

آقای حاج امام جمعه - در این که این مملکت قراور این باید داشته باشد و قراور این هم نظام لازم دارد معصوم حرف و شهبه نیست و لازم برای گرفتن هم نیست ولی در اینکه نظامنامه قراور این در کمیسیون جنک نوشته شود یا بکمیسیون دیگر رجوع شود حرف است

رئیس - حرف در این است که آیا رجوع بکمیسیون چنگ شود یا نه در این باب باید رای گرفت در این خصوص بهتر اطلاع درازند خوب است خودشان یک چیزی بنویسند بیاورند تا ملاحظه شده و بعد گفتگو شود

اسدالله میرزا - این لایحه را شخص داوطلبی نوشته که من باین شرط قبول میکنم و این لایحه صورت قانونی ندارد و قانون چیزی است که فصل بنصل نوشته بمجلس آمده و بعد بکمیسیون رجوع شده امضاء کمیسیون دقت نموده بمجلس عودت دهند تا از تصویب مجلس بگذرد و این لایحه صورت قانونی ندارد

آقا میرزا فضلعلی آقا - بموجب قانون اساسی قانون آن است که بتصویب مجلس شورای و مجلس سنابند و بعد همیونی برسد و باید هر نظامنامه که نوشته میشود بصورت قانونی نوشته شود و این لایحه صورت قانونی ندارد و وزارت داخله یکی از وزارتخانه های عمده است خوب است بر گردد و آنجا و یک نظامنامه بصورت قانونی بنویسند بفرستند

آقا سید حسین - در باب این مسئله خوب است رای گرفته شود که رجوع بکمیسیون بشود یا نه -

رئیس - صحیح است بطوری که آقای حاج امام جمعه فرمودند در اساس این مسئله کسی حرفی ندارد ولی باید معلوم شود که این لایحه راجع بکمیسیون بشود یا نه

اسدالله میرزا - ما باید سعی کنیم که وزارت خانه های ما منظم بشود باید این قبیل لایحه را که می نویسند بشکل قانونی باشد اگر بنا باشد این ترتیب را ما اختیار نماییم وزارتخانه های ما هیچ وقت چیزی نخواهد نوشت که صورت قانونی داشته باشد

طرف انجمن های مجتمه در مدرسه سیسالار بر خاطر محترم و کلاه مظلم مکتشف است که در این مدت تمام زحمات ملت و تحمل خسارت فوق العاده از رفتن مال و دجان برای استقرار و اجرای قانون اساسی بوده و حکم بین سلطنت و دولت و ملت همان قانون اساسی است در باب گرفتاری آقا میرزا سید اسمعیل خان و چند نفر دیگر خلاف قانون رفتار شده موادی که از قانون اساسی برخلاف آن در این موقع رفتار شده عیناً بعضی تذکار خاطر محترم و حضلاً در این عریضه نوشته می شود در ساعت هفت از شب رفته بدون اینکه عنوان تقصیری بشود یا در وقت اعتراض داشته باشند در صورتی که اغلب آن ها مست بوده بفرمان سید ذریه رسول ریخته و او را بدون لباس بیرون میبرند و بدون استطلاع و معلوم شدن تقصیر قورا زنجیر بگردن سید بیچاره می گذارند و وقتیکه مشوال دلیل و جهت میشود دستخطی کدر او تصویب وزیر مشول نیست از آن میدهند لهذا استعدا میشود که تکلیف ملت را در اینباب معلوم مینمایند

رئیس - امروز صبح انجمن ها عریضه دیگری در همین مسئله نوشته بودند تلقین کرده و وزراء آمدند بمجلس با حضور جمعی از وکلا مذاکره شده معلوم شد که در گرفتاری آنها چندان مراعات قانون نشده بعد از مذاکرات زیاد بنامد وزراء بروند آنها را بعد از چاپ کنند و از روی قانون استطلاع کنند و اینکه ملاحظه مراعات قانون نشده تدارک نمایند

وکیل التجار - در چند مورد وزراء خلاف قانون اساسی رفتار کردند ما به تمام کتور اندیم حالا هم اشخاصی که مخالفت کرده اند می خواهند یک نوع رفتاری کنند که تقریباً بطرفه گذشته باشد این که حفظ قانون اساسی اول وظایه ما است و این که حالا میگویند بروند بعد از این را بنده عقیده ندارم آن کسی که مخالفت قانون کرده یا به مجازات بیند تا مخالف قانون را مجازات ندهند فایده ندارد

آقا شیخ حسین - بر فرض اینکه این سید با عام مقصر هم باشند خلاف قانون در باره آنها رفتار شده شب ساعت هفت بچانه او ریخته و اهل و عیال آن ها را مضطرب کرده اند و باید اشخاص مرتکب که خلاف قانون رفت و کرده اند مجازات برسند

آقا شیخ محمدعلی - مجلس چهار وظیفه دارد یکی حفظ مالیه مملکت و یکی حفظ قانون اساسی که اگر رعایت نشود مثل این است که خودمان می خواهیم رسته مشروطیت را پاره کنیم و باید نهار دقت را در این باب بنماییم اگر آن قرار داد هائی که سابق شده مجری می شد حالا با قانون اساسی مخالفت نمیکردند و این گونه نشستن مادر این جا فایده ندارد

آقا سید حسن قلی زاده - این مطلب را ما اهدیتی که لازم است نمیدهیم و یا میدهیم و ساکت نشسته ایم آن کسی که مخالفت با قانون اساسی کرده باید مجازات شود دستخط خاها را بدون امضاء وزیر مشول نمیشود و سنادر قرار داد عمل نمود باید این مسئله را معل دقت قرارداد آن کسانی که این کار را کرده اند باید مجازات داد مثلا وقتیکه در خانه یکی از تبه خارجه میریزند سفارت می گویند که این مخالف عهد نامه شده جواب می دهند صحیح است و ما هم نباید که قانون اساسی را کمتر از معاهده تر که ان چای

بامامهات دیگر بدانیسم و بلکه باید قانون اساسی را خیلی مقدس بشماریم اگر شخص حاکم ملاحظه قانون اساسی را نکرده چنین شخصی نباید حاکم باشد و اگر ملاحظه کرده بدون امضاء وزیر مشول چنین کاری را کرده باید مجازات شود

حاج سید نصر الله - این مطلب وقتیکه در هیئت رئیسه مذاکره شد راز اهل انجمنها هم حضور داشتند و خیلی از این بابت شکایات کردند ما چنین احساس کردیم که احتمال انقلابی هست زیرا که حسیات ملت امروز زیاد شده لهذا بر حسب قانون لازم است که بوزراء اخطار شود این بود که وزراء احضار شدند و گفتگوی زیاد شده و تمام وزراء تصدیق کردند که بی قانونی شده و البته مقصرین هم باید گرفتار شوند که سایرین دچار صدمه نشده و امنیت حاصل گردد اما از مجرای قانونی و بدیهی است که باین ترتیب که اقدام شده بدتر هرج و مرج خواهد شد بالاخره قراور اشخاصی را که گرفته اند از گلستان بعد از جلب شوند و بر حسب قانون استطلاع شده و ضمناً هم کیفیت دستگیری آن اشخاص هم معلوم شود و کسانی که تجاوز از قانون کرده اند مجازات برسند تا این درجه هیئت رئیسه احساس نموده و اقدام ننمودند حالا هر چه بنظر وکلا میرسد اظهار بدارند تا اقدام شود

آقا میرزا فضلعلی آقا - قرآن مجید که وحی آسمانی است هزار و سیصد سال در میان ما بوده و چون عمل بان نمیشود و زنا اختلال امور بیشتر می شد تا این که ملت از بنل جان و مال و اقدامات لازمه مضایقه نکرده مجلس مقدس تاحیس شد و بعضی مطالب قانون آسمانی را فارسی نموده قانون اساسی کردند که همه بخوانند و بدانند و عمل نمایند اگر بنا باشد که هر روز مخالفی با قانون اساسی نمایند و زرا عذر او را باین نحوها بخواهند باز کاری صورت نخواهد گرفت و عودت بحالت اولیه خواهد شد و باید از این مجلس یا نشد ویی نمود و مقصدی را پیدا کرد که این فساد ها از کدام منشا است و مطلب را با آنها یکسره نموده

وکیل الرعایا - با باید این قانون را قانون مملکت ندانست یا اگر قانون مملکت است باید مجری شود البته آن کسانی که این کار را کرده اند متکر این قانون هستند ما قانونمان قانون هزار و سیصد ساله است قانون تازه نیست و کمتر از عهد نامه ترکمان چای نیست آخر تا کی باید اینجاساکت بود و زجر چه کند همان ساعت که ما از این مسئله خیر حاصل کردیم و زوا هم همان وقت شیر شده اند و اشخاص مرتکب این قانون نمیدانند و اگر قانون میدانستند این کار را نمیکردند کسی که در آن وانته بزرگ مخالفت قانون اساسی کردند چه مجازات دادند اگر بخواهد بلفظ مجازات قناعت کنید فایده ندارد باید اشخاصی که مرتکب این امر خلاف شده اند مجازات سخت شوند

آقا میرزا محمود - بنده چنین تصور میکنم که قسم میخورم در مقام سلطنت خیانت نکنم یعنی نگذارم در اجرای قانون اساسی تجاوز و تخلف شود و فرض میکنم که سایر وکلا هم با من همراه هستند دیگر اینکه وزراء اقرار کردند که از طرف حکومت و قریه خلاف قانون رفتار شده در صورتیکه رعایت قانون اساسی خیلی اهمیت دارد و هیچ اقدامی نشده

آقا میرزا محمود - بنده چنین تصور میکنم که قسم میخورم در مقام سلطنت خیانت نکنم یعنی نگذارم در اجرای قانون اساسی تجاوز و تخلف شود و فرض میکنم که سایر وکلا هم با من همراه هستند دیگر اینکه وزراء اقرار کردند که از طرف حکومت و قریه خلاف قانون رفتار شده در صورتیکه رعایت قانون اساسی خیلی اهمیت دارد و هیچ اقدامی نشده

آقا میرزا محمود - بنده چنین تصور میکنم که قسم میخورم در مقام سلطنت خیانت نکنم یعنی نگذارم در اجرای قانون اساسی تجاوز و تخلف شود و فرض میکنم که سایر وکلا هم با من همراه هستند دیگر اینکه وزراء اقرار کردند که از طرف حکومت و قریه خلاف قانون رفتار شده در صورتیکه رعایت قانون اساسی خیلی اهمیت دارد و هیچ اقدامی نشده

آقا میرزا محمود - بنده چنین تصور میکنم که قسم میخورم در مقام سلطنت خیانت نکنم یعنی نگذارم در اجرای قانون اساسی تجاوز و تخلف شود و فرض میکنم که سایر وکلا هم با من همراه هستند دیگر اینکه وزراء اقرار کردند که از طرف حکومت و قریه خلاف قانون رفتار شده در صورتیکه رعایت قانون اساسی خیلی اهمیت دارد و هیچ اقدامی نشده

آقا میرزا محمود - بنده چنین تصور میکنم که قسم میخورم در مقام سلطنت خیانت نکنم یعنی نگذارم در اجرای قانون اساسی تجاوز و تخلف شود و فرض میکنم که سایر وکلا هم با من همراه هستند دیگر اینکه وزراء اقرار کردند که از طرف حکومت و قریه خلاف قانون رفتار شده در صورتیکه رعایت قانون اساسی خیلی اهمیت دارد و هیچ اقدامی نشده

منتهی همین قدر شده که زنجیر از گردن آنها برداشته اند که برهنه در عدلیه استنطاق شود و باین ترتیب کار پیش نخواهد رفت.

آقای سید حسین - در عضو وزراء گفتگو شده و قرار بر این شد که آنها را از گلستان بعدله برده و استنطاق شوند حال تقصیر دارند را ندارند باشد ولی آنها را که خلاف قانون رفتار کرده اند باید قبل از این اشخاص که گرفته اند وارد عدلیه شوند و مجازات داده شوند اگر غیر از این باشد ملت ساکت نخواهد شد و بوزرا هم همین قسم گفته شد.

وکیل التجار - بنده این مطلب را درین مذاکره لایحه راجع بقراقران ببخوام عرض کنم ملاحظه کردم دیدم که خارج از موضوع است عرض نکردم و حال که این مسئله وارد مجلس شده مذاکرات لازمه هم در این باب شده عرض میکنم که بنده مجازات میاشین جزء اینکار را محل اعتنا و کافی نمیدانم زیرا که آنها تابع احکام رئیس خود هستند کسی که قانون ندانسته یادانسته حکومت نموده و این قسم رفتار می نماید او باید مجازات برسد بلکه تمام حقوق امتیازات او سلب شود که دیگر کسی چنین خلاف قانونی ننماید و قانون اساسی را نباید از زیر پایش سرافکن کرد.

آقای شیخ محمدعلی - فرق بین این ملت و سایر ملل این است که این ملت اول مشروطه را گرفتند و بعد خونریزی کردند ولی سایر ملل اول خونریزی کرده و بعد مشروطه را گرفتند اینست که مشروطه و قانون در نزد آنها خیلی مقرب و مندرس است و با جان خود برابر میدانند و در مملکت ما هم که این همه خونریزی و قتل و غارت شده برای این است که فصول و مواد قانون اساسی مجری شود و اجرای قانون نباید دو مورد هیچکس تفاوت داشته باشد هر کس مخالفت قانون کرده باید مجازات شود و نباید ما بطور تسامح این امر را بگیریم و این همه اموات و نفوس که تلف میشود برای حفظ و اجرای قانون است و تا این اشخاص مجازات سخت نشوند نباید مجلس بکار دیگر برود (در این موقع تقریباً یک ربع ساعت برای تنفس مجلس منقطع شده و پس از یک ربع مجدداً مجلس منقطع گردید) رئیس سدریاب هر بیضه که آنجسها عرض کرده بودند عرض کردم که صبح با وزراء صحبت شده و شرحی هم بوزیر عدلیه نوشته شده بود حالا هم شرحی مبنی بر تاکید نوشته شد و دیگر مفاکره در این باب کافی است.

حاج سید باقر - آن لایحه خوانده شود رئیس - عرضی از انجمن جنوب رسیده که ملفوف آن احکام حضرات حجج اسلام است و محض اطلاع قرائت می شود (عرض من بوزیر فریب باین مضمون قرائت شد مبنی بود بر این که چند طغیان حکم که داور مطالب پلنکی و سیاسی است ایفاد شد و چون اهمیت دارد هزار صد نسخه از آن گراور شده و بسند و ده نسخه آن بپنجلس مقدس تقدیم شده و استعفا میشود بطوری که حجج اسلام حکم فرموده اند تا کبدر ترتیب نظام ملی بشود و احکام حضرات حجج اسلام از فرار ذیل قرائت گردید) حکم حضرات حجج اسلام دام ظللهم در باب نظام ملی بسم الله الرحمن الرحیم بر عموم افراد ملت خاصه عشار و ایلات و

نگهبانان حدود و ثغور مملکت اسلامی ایران اعلام می شود که در هیچ دوره ضعیف و ناتوانی ممالک دول اسلامیه باین اندازه که فعلاً مشهود همگانی نبوده چنانچه قوه و قدرت و قهر و غلبه اجانب با این قرب جوار و همخاک بودنشان در هر نقطه از نقاط مملکت اسلام با مسلمین در هیچ زمانی کسی یاد خدا نخواست حال اندلس در وطن مقدس اسلام خواهد ظاهر شد پس قبل الوقت تفرستی در دست هست بر شمار و ساری عشار و ایلات و سایر ایالتان حدود که بنزله روح مملکت و قوه قهریه دولت بشمارید شرعاً و عقلاً لازم است که اختلاف قیما بین را با اتفاق کلمه جامعه اسلامیت مبدل کنید و دست بدست بیکدیگر داده در مقدمات دفاع با اجانب از ارض اقدس اسلام بکوشید و تعلیم و تعلم قوانین حرب بطرز جدید فریضه خود دارید و قانون نظام را از مجلس شورای ملی شیده از گانه درخواست کنید و در فرستادن و کلاهی خود بپنجلس شورای ملی بطالت نکنید و انفاذ او امر واحکام و قوانین سیاسی موضوعه صادره از مجلس شورای ملی را که وجودش واجب است حکام امر سلطنت و دوام پادشاهی اسلامی است فریضه شریعه ذمه خود و مخالف آن را در حکم معاند و معار ببا حضرت ولی عصر عجل الله فرجه دانسته تا آبرفته بجوی مگر باز آید و رقیه مملکت و دولت اسلام از تحت رقیبت اهادی دین مستغنی شود و الا لا صیحت حوزه الاسلام تحت سلطنته الاجانب یغفلون فیها میاشان و بی حکمونیها ما پریدن و لا ارنا الله ذالک الیوم انشاء الله تعالی (الاحقر نجل المرحوم الحاج میرزا خلیل)

(من الاحقر الجانی محمد کاظم الخراسانی) حرره الاحقر عبدالله المازندرانی

ایضا سؤال وجواب در خصوص نظام ملی سؤال - خدمت حجج اسلام ادام الله ظللهم عرض میدارد بر آن رجوعات مبارکه البته پوشیده و پنهان نخواهد بود که حفظ نظام مملکت و دفع فساد مفسدین و شر اشرار خارجه و دستنورد و حفظ حدود از تمذیبات اهادی دین و دولت منوط است بوجود قوه دفاعیه و استمدادات حربیه که در تمام نقاط مملکت بحسب هر چه اقتضای آن نقطه است از بره و بخریه محفوظ بوده باشد و هر چه این قوه محکمتر و اساسی آن متقن تر شود مصالح لازمه مملکت محفوظتر و از مضار و مفاسد دورتر خواهد بود و معلوم است که استحکام و استحكام این قوه موقوف است بوجوه نقدیه و بدون آن هرگز صورت پذیر نخواهد شد چنانچه شاعر تمدن گفته:

بزر میثوان لشکر آراستن
بلشکر بسی کینه ها خواستن
و تحصیل این وجه نقدیه از عموم رعیت بطرز رضا و رقیه باین شود که تمام سکنه مملکت در تمام امور سیاسیه ملکیه ناظر بیکدیگر باشند و از لوازم و مصارف ملکیه مستحضر شوند و در نیک و بد خود را شریک بدانند چنانچه در همه ممالک مملوره عالم معمول است و لازمه این مطلب این شود که در وجه نقدیه لازمه را بوجوب قوانین منصفانه متساوی برضا و رغبت تسلیم کارگزاران دولت که از جانب عموم ملت در مقام اجراء و انفاذ امورند خواهند نمود و هر گاه کسی در مقام طبیان و سرکشی از مناصب آن قوانین منصفانه مذکوره بر آید بقوه قهریه حربیه

در مرتبه خود از خورد الهیه و در زمره مجاهدین فی سبیل الله محسوب شوند تا کبدا بپنجلس محترم شورای ملی عرض می شود بهیچ قدری برای تاخیر تعیین قانون مشق نظامی در نظر نمی آید البته تعجیل در این امر اهم نیست و سادار عوا الی مرتفعه در یکم الاحقر محمد کاظم الخراسانی (بسم الله تعالی)

آنچه جناب حجه الاسلام دامت برکاته مرقوم فرمودند مطابق و کافی است در مقام الزام اخوان مؤمنین بر قیام بوظائف این امور که موقوف علیه بقا استقلال دولت اسلامی است و سابقاً مفصلاً بر طبق ملت در مقام اجراء و انفاذ امورند خواهند نمود و هر گاه کسی در مقام طبیان و سرکشی از مناصب آن قوانین منصفانه مذکوره بر آید بقوه قهریه حربیه

اورا تسکین کنند بعد ثلاثه مراتب معروض میدارد که مملکت حالیه ما بواسطه استبدادات و خودخواهی سابقه اهل دیوان و هرج و مرج بودن اداره مالیه و مسامحه وزراء و امر او فتنه جوئی مفسدان و افتشاشات سرحدات و قوه دول اجانب و تسلط آنها در اطراف و جوانب مملکت از تمام مراتب مسطوره و لوازم معروض معروم است و اگر باینطور بماند نتیجتاً است که مهور اجانب خواهد شد و چونکه این مطلب بر خود ملت در این ایام واضح و ظاهر گردیده از این جهت در کمال رضا و رقیبت خود آنها در لوازم جان نثاری و حفظ مملکت اسلامی از نفوذ و تسلط اجانب حاضرند و نهایت مساعدت در همه امور حتی در سرباز بودن و عسکر شدن را دارند خاصه در صورتیکه حکم الهی را بروجوب آن بدانند که هزار مرتبه بجان و دل حاضر خواهند بود استعفا ان که آنها مقتضای تکلیف شرعی عموم ملت است سر بیجا بفرمائید تا این بنده با آنها ابلاغ نموده از جان و دل اطاعت نمایند (سربازان و اولاد ملت ابرو السادات)

بسم الله الرحمن الرحیم
مکرر نوشته ایم که آنچه موجب قوت ملت و شوکت دولت و رقیبت و حفظ حدود و ثغور است بر هر مسلم حتم و لازمه است.
الاحقر نجل المرحوم الحاج میرزا خلیل قدس سره (بسم الله الرحمن الرحیم)

البته معلوم است که حفظ بیضه اسلام ریاسانی ممالک اسلامیه تکلیف عامه مردم است و بر هر فردی از افراد مسلمین واجب است که بحسب قوه و استعداد خود در مقام تحصیل مقدمات آن بر آید و در اقدام بلوازم آن کسوتامی نکند و چونکه اعظم مقدمات آن تعلیم و تعلم آداب حربیه است که مقتضای هر زمانی معمول میباشد پس بر عموم جوانان مسلمین و ابناء ملت اسلامیه واجب است که در مشق نظامی و تعلم قواعد حربیه جدیده که معمول این زمان است هیچگونه مسامحه و مسامله ننمایند و کمال اقدام و اهتمام در این باب داشته باشند سابق بر اینهم در این سئوالی شده بود همین مضمون جواب داده شد و از فرار تقریرات جناب شما و صورت عکس مله اجتماعیه مشق نظام ملت که شفاهاً ارائه نمودند معلوم شد که عرق اسلامی عامه مسلمین را در این باب تهیج کاملی نموده پس در این صورت کمال اهمیت دارد که بزودی این مطلب در تحت قانون کلی قرار داده و به ملت القاه شود که بر طبق آن رفتار نمایند تا که قوه منقنه و اعضاء مجریه و نفوس مطاوعه هر یک در مرتبه خود از خورد الهیه و در زمره مجاهدین فی سبیل الله محسوب شوند تا کبدا بپنجلس محترم شورای ملی عرض می شود بهیچ قدری برای تاخیر تعیین قانون مشق نظامی در نظر نمی آید البته تعجیل در این امر اهم نیست و سادار عوا الی مرتفعه در یکم الاحقر محمد کاظم الخراسانی (بسم الله تعالی)

آنچه جناب حجه الاسلام دامت برکاته مرقوم فرمودند مطابق و کافی است در مقام الزام اخوان مؤمنین بر قیام بوظائف این امور که موقوف علیه بقا استقلال دولت اسلامی است و سابقاً مفصلاً بر طبق ملت در مقام اجراء و انفاذ امورند خواهند نمود و هر گاه کسی در مقام طبیان و سرکشی از مناصب آن قوانین منصفانه مذکوره بر آید بقوه قهریه حربیه

آنچه جناب حجه الاسلام دامت برکاته مرقوم فرمودند مطابق و کافی است در مقام الزام اخوان مؤمنین بر قیام بوظائف این امور که موقوف علیه بقا استقلال دولت اسلامی است و سابقاً مفصلاً بر طبق ملت در مقام اجراء و انفاذ امورند خواهند نمود و هر گاه کسی در مقام طبیان و سرکشی از مناصب آن قوانین منصفانه مذکوره بر آید بقوه قهریه حربیه

سؤال و جواب در باب بانک ملی و تأسیس مکاتب بطرز جدید قرائت شد
س - خدمت حجج اسلام ادام الله ظللهم عرض میدارد هیچ شکی نیست در اینکه استقلال ملت و دولت اسلام در این جزء از زمان ممکن نشود مگر بدو امر.

اول از زیاد قوه دفاعیه که حاصل نخواهد شد مگر بتشکیل نظام و آلات حرب و ادوات آن بسرز جدید دوم استغناء عموم ملت در نوع قواید و مصالح لازمه خود از ملبوسات و اتمه و اجناس خارجه و غیره که البته حاصل نخواهد شد مگر باینکه خود افراد ملت در داخله مملکت قیام باحداث این امور بقدر حاجت نوع نمایند و پرواضح است که وجود امر اول بحسب اختلال حالیه مملکت مگر نخواهد شد مگر باینکه وجود نقدیه از نوع مردم برضا و رغبت آنها در محلی جمع شود که مصرف آن تحصیل قواید مذکوره باشد تا در دفع و ضرر کل ملی حسب سعه شریک شوند و اسم آن عمل بحسب اسان جاری در این زمان بانک ملی است که در حقیقت مانند عمل صرافیه است و تعلیم از برای بیچاره معجزه شریعه چنانچه حاجت بقرض و استقرض شود مطابق آنچه در مسائل علیه مسطور است برای آنها میسر و راحت و اما وجود مردم منوط است بطور و صناعیه که خود افراد ملت تحصیل کنند و پس از آن بیاضرت خود بدون حاجت با جانب آلات دفاعیه و سایر ضروریات لازمه را بحسب اقتضای زمان ایجاد کنند و این مطلب بدون احداث مکاتب که مشتمل بر تعلیم این امور باشد صورت نگیرد و پس از این مقدمات غرض از مزاحمت و وجودات مقدمه حجج اسلامیه آن است که تشکیل بانک ملی بمعنی مذکور و تأسیس مکاتب برای تعلیم این امور بنحوی که بهیچوجه بقایه و اعمال متعلمین ضرر نرساند چه صورت دارد.

(صورت احکام حضرات حجج اسلام) (دام ظللهم) (بسم الله الرحمن الرحیم)

آنچه را که آقایان عظام دامت برکاتهم مرقوم فرموده اند بجا و متبع است انشاء الله تعالی اهالی ایران بالاستعداد و قابلیت ذاتی که در صنایع دارند اهتمام تمام نمایند که رفع احتیاج آنها بکلی از خارجه بشود و بوجهی از وجوه خارجه را دخیل در امور نمایند بر سبزرگان ملت و دولت هم لازم است ارباب صنایع را تشویق نمایند که استعداد اهل ایران بر مراتب بیش از دیگران است (الاحقر نجل المرحوم میرزا خلیل قدس سره) (بسم الله الرحمن الرحیم)

جواز و رجحان امور مزبوره بر هیچ مذکور و بحفظ از ربا معرم و مراقت در حفظ عقاید و اعمال محل شک و شبهه نیست بلکه نظر بتوقف حفظ بیضه اسلام و سد ابواب مداخله اجانب بر آن از اهم تکالیف لازمه بر نوع مسلمین است و انشاء الله تعالی حضرت ولی عصر ارواحنا فداء نصرت و تأیید خواهند فرمود و لا حول و لا قوه الا بالله العظیم

حرره الاحقر الجانی محمد کاظم الخراسانی (بسم الله الرحمن الرحیم)

اهتمام مسلمین و عموم اخوان مؤمنین در قیام باصوم مرقومه در دوره که موجب تقویت ملت و دولت و دوام شعائر اسلام است بنحویکه ترتیب مفسده و ارتکاب مجرمات شریعه در مقدمات و نتایج نشود از

اهم امور راجحه بلکه بملاحظه جهانی واجب و لازم است خداوند عالم جلت الاله ما را از ممانعت این امور محسوب فرماید که اهانت بر بر و تقوی است (حرره الاحقر عبدالله المازندرانی)

رئیس - معلوم است اطاعت تمام اوزام و احکام حضرات حجج اسلام بر تمام افراد ملت لازم است و حالا این احکام دوقدره است یکی مسئله انتخاب و کلا ایلات و یکی مسئله نظام ملی است خوب است رجوع بکمسیون انتظاریات و بکمسیون جنک شده و لازمه دقت را در این دو مسئله نموده و نظریات خود را نوشته بپنجلس بسند تا مطرح شده و اقدام شود.

ایضا لایحه از حوزه طلاب محترم نجف اشرف حاوی بر ترفیق و تخریم و تشویق بتاسیس بانک ملی و ترتیب نظام ملی بطرز جدید و تأسیس مدارس و مکاتب علمیه و ترویج و تکثیر اتمه و ملبوسات قرائت شد.

شیخ محمدعلی - افتخار این ملت آنست که آقایان علماء و واعظین در این اساس مقدس سبقت و پیش قدمی فرموده اند چون تاحال چنین نظر فراسر بعضی میامد که آقایان علماء مانع از پیشرفت سیاست مملکت بوده اند اکنون که بحقیقت مطلب مطلع شده اند از آقایان علماء نجف اشرف که مؤسسون این اساس مقدس میباشند ملت کمال افتخار و تشکر را حاصل کرده و همچنین از طلاب آنجا که در این باب خیلی زحمت کشیده اند باید این دستخط را که راجع بایلات است و قرائت شده و در خصوص و کلاهی ایلات مذاکره هم شده بود زودتر و کلاهی آنها خواسته شوند و آنچه هم که راجع بنظام ملی است آنهم هر چه زودتر باید اقدام نمایند اشخاصیکه وطن خواه و ملت دوست هستند از برای جان فشانای حاضرند که با کمال مباحثات قبول این خدمت را بکنند پس خوب است که یک کمسیون برای نوشتن این نظامنامه تشکیل شود که زودتر نظام جدید و سرباز داوطلب گرفته شود.

آقای میرزا فضلعلی آقا - آقایان نجف اشرف و حجج اسلام حقیقه از آن روزیکه این اساس مقدس برپا شده با کمال مساعدت در هیچ موقع هیچ نکته را فرو گذار فرموده اند و معلوم میشود که آقایان حجج اسلام ملاحظه حالت حالیه و آتیه ما را میفرمایند و ما نمیتوانیم از عهده تشکر هزار بیک آنها برائیم پس بهتر آنست که اظهار تشکرات خود را در ملائمتیام و احکام مطاعه ایشان را بیوقوع اجرا بکنیم بخصوص در مسئله نظام ملی که امروزه خیلی لازم است و باید اقدام شود و الحق و الانصاف اعضاء کمسیون جنک هم در این باب خیلی زحمت کشیده و کمال تشکر را از آنها داریم.

آقای حاج امام جمعه - بنده حال خودمان و این ملتا مقایسه میکردم از فقیر و غنی بادوسال سابق خداوند انشاء الله این حسیات ماها را زیاد نماید و بدیهی است که استقلال برای هر قوم بهترین نعمت است و استقلال هم نمیشود مگر بزور یک اندازه قوه و قدرت بهتر است از هزار التماس و التذیه و در این باب مکرر مذاکره شده و سایر آقایان هم در این باب مذاکره نموده اند و باید این مسئله از مجرای قانون جاری شود که موجب اختلال نظم نگردد پس بر وزارت جنک لازم است که هر چه زودتر یک نظامنامه برای نشون ملی نوشته بپنجلس بدهد که تفتیح و تصویب شده بموقع اجرا گذاشته شود و بیعینه بنده این مسئله بر همه کس مبرهن میباشد که طلب استقلال دین و مملکت خود را نموده و حفظ آنرا بر خود واجب بدانند.

آقای سید حسین - این چند فقره که آقایان حجج اسلام نوشته اند واجب و لازم است بر ملت پیروی آنها یکی خواستن و کسب ایلات است که مذاکره شده و دیگری بانک ملی است که مدتی است در باب تشکیل آن مذاکرات شده و فایده تاحال مترتب نشده و دیگری هم نظام جدید است که مقدمه جهاد میباشد که آن بر همه ملت واجب است و باید زودتر اقدام کرد تا نظام گرفته شود.

اسدالله میرزا - از بیانات اقدامات آقایان حجج اسلام قدرتشکر کنیم که است زبیرا تا کنون بهیچوجه مساعدت خود آن را فرو گذار نکرده اند همانطور که فرموده اند باید در این مسئله اقدام شود و گمان من اینست که کمسیون جنک از برای نوشتن این نظامنامه کافی نیست باید زودتر جنک اقدام کند و کمسیون تشکیل بدهد که نوشته شده مجلس بیاید.

آقای سید حسن تقی زاده - بنده گزارش می کنم آنچه را که آقایان حجج اسلام نوشته اند تماماً یک معنی دارد و بکنر این مسائل در اینجا صحبت شد اما به بعضی از مشکلات دچار گردید و از هیجان ملی باید نتیجه گرفته شود تمام این سئوالات از عموم ملت ایران بهیچ اسلام عتبات شده و از آنجا که گشته است و عمده عمل کردنست باید هر چه زودتر در باب نظام ملی اقدام کرد و ارجاع بکمسیون جنک نمود باینک کمیته خارج از مجلس از صاحب منصبان عالم تشکیل گردد که نظامنامه در این باب نوشته و زودتر اقدام شود که ملت مأیوس نشوند و همچنین در خصوص بانک ملی که مکرر مذاکره شده و تمام و کلا تصویب نموده اند خوب است این تصویب هم به فائیت بیاید و بدیهی است اجرای هر کاری هم با دولت است و باید اقدامات نمایند چنانچه حضرت حجه الاسلام آقای آخوند ملا کاظم خراسانی مرقوم فرموده اند و مکرر این مطلب اظهار شده و بسامه گذشته است.

رئیس - چون وقت گذشته و این مطلب هم اهمیت دارد باشد برای روز شنبه که آقایان و کلام افکار خود را حاضر نموده مجدداً مطرح مذاکره شده و نتیجه صحیح گرفته شود.

مذاکرات روز شنبه ۹ شهر
ربیع الاول دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات پنجشنبه مقتم را آقای میرزا مرتضی قایغان قرائت کردند.
نایب رئیس - ابتدا شروع میشود بقرائت قانون انجمن تجارتنی.
وکیل التجار - در صورت مجلس روز قبل جناب رئیس قرار داده اند که اول در خصوص نظام ملی صحبت بشود و بعد قانون تجارت مطرح گردد.
نایب رئیس - صحیح است ولی رئیس گفتند بنا بود در این باب شرحی نوشته بشود نوشته نشده لهنما باشد برای روز دیگر.
(در این موقع شروع بقرائت قانون تجارتی گردید و چندین مواد آن مطرح مذاکره و تفتیح شده شروع بمذاکرات دیگر شد)
نایب رئیس - اطلاعاً عرض میشود فردا سه ساعت بغروب مانده مجلس خصوصی تشکیل میشود و روز سه شنبه هم سه ساعت قبل از غروب تشکیل شده و مطرح مذاکره همان قانون تجارت است.
آقای سید عبدالقادر - این اظهارات

ملت خیلی مهم است و در این باب باید ملاحظه شود که تکلیف آنها معلوم باشد.

نایب رئیس - متصوفا از اظهارات این اجتماع را نمی دانم چیست و کدام است اینها چند فقره اظهار داشتند یکی اینکه اشخاصی را که گرفتار کرده اند برخلاف قانون اقدام نموده اند و یکی هم چرا آنها را بدلیه نبرده و بکلیت برگردانده اند یکی هم اینکه استنطاق آنها ملتی باشد و در ضمن اظهار اولی خودشان هم بیان کردند اشخاصی که مرتکب خلاف قانون شده اند باید استنطاق نموده مجازات بدینند و مثلاً از اظهارات ملت دو فقره بعمل آمده یکی آنکه این اشخاص را از گلستان بدلیه آورده اند و یکی هم در خصوص استنطاق است که در پرونده روز این استنطاق هائی شده است و در وکلای هم حضور داشتند.

آقای سید عبدالقادر مجتهد - آقایان و کلا که در روز استنطاق حضور داشتند خوب است حاصل آنرا بجهة اطلاع بگویند.

نایب رئیس - در اینک مامورین مخالف قانون اساسی رفتار کرده اند شبهه نیست و کسی شک ندارد حتی خود وزراء هم در اینک با قانون اساسی مخالفت شده اقرار نمودند فرض این بود آنچه را که از استنطاق اطلاع دارید بگویند.

حسینقلی خان نواب - امروز در وزارت خارجه آن دو نفر را که رعیت خارجه هستند حاضر کردند و حاجب الدوله هم از طرف اعلیحضرت بودند آنها استنطاق شده و چیزی هم معلوم نشد که کسی در این سوء قصد دخالت داشته است.

نایب رئیس - بلی حرف در این نبود که کسی را استنطاق نکنند مسئله در این بوده است که چرا مخالفت قانون اساسی شده است و مجلس هم این چند روزه اقدامات خود را نموده و کوتاهی نکرده الا این که وزراء وقت خواستند و باید یکدوم روزی صبر کنند البته اقدامات شده و جبران خواهد شد.

آقای سید عبدالقادر مجتهد - اجمال آنچه در وزارت خارجه استنطاق کرده اند همان است که آقای نواب و سایرین گفتند ولی اینجمنها حرقشان قانونی است که میگویند چرا این اشخاص را از مجرای قانونی گرفتار نکرده اند و آنها هم می خواهند قانوناً جواب بدهند لابد چند روزی طول خواهد کشید بساین زودی میشود که تصفیه شود.

نایب رئیس - الان هم جمعی از آقایان و کلا در کمیسیون خارجه مشغول همین مذاکره هستند.

آقای سید عبدالقادر مجتهد - مقصود اینست که از این عجله مردم می ترسم کار را از دست مادم بگیرند باید یک فرجه بماند بدهند که قانوناً با وزراء سؤال و جواب شده و نتیجه را بآنها اطلاع بدهیم.

هم می گویند اطلاع ندادیم حرف اینست این جا کسی که دستخط را اجری کرده و مخالفت قانون اساسی نموده اگر قانون نمی دانند چرا باید حکومت کنند و اگر می دانند چرا مخالفت کرده باید استنطاق را خواست و استنطاق نموده مجازات بشود زیرا که خود وزراء مقررند بر اینکه برخلاف قانون شده و مقصود این است که چرا در این چند روزه در جلب آنها بدلیه مسامحه می شود.

آقای سید عبدالقادر مجتهد - این کلماتیکه فرمودید صحیح است ولی گفتگوی این مسئله که بوزراء باید حالی کرد که قانون مستثنی ندارد و آنها هیچکس برخلاف قانون رفتار کرده اند باید در تحت استنطاق بیایند چند روزی طول دارد و باین عجله که مردم دارند ممکن نیست پس خوب است یک فرجه بدهند که مذاکرات این مسئله با وزراء شده و نتیجه گرفته شود.

آقای شیخ محمدعلی - بنده خجالت میکشم از اهالی ولایات بعیده که امانا فرستاده اند در اینجا و اطمینان دارند که مشغول کار هستند و همچنین از حجج اسلام که هر روزه یک صدمه وجود مبارکشان وارد می آید این اشخاص میل ندارند که ما استقلال ملی داشته باشیم و هر روزه یک موانعی پیش می آورند بنده از اراضی کرده ام باز هم میگویم که ما و کلا نباید در اینجا بنشینیم مگر اینکه فصل فصل از قانون اساسی مجری شود مادامی که قانون اساسی مجری نشود و مانند اینم که مشروطه هستیم در اینجا نشستن و قانون وضع نمودن چه فایده دارد.

نایب رئیس - در این موقع لازمست مسئله بجناب عالی عرض نمایم که عموماً کلام بدینند که مشروطه هستند و مملکت مشروطه شده و همچنین افراد ملت این مسئله را میدانند اگر نمیدانستند امروز این طور این اجتماع بجهت خلاف قانونی که شده نیک کردند و گمان این است که کسی هم نتواند پاساس مشروطیت صدمه بزند منتها این است که اکثر اینها هنوز درست معنی مشروطیت و کنستی نمی بینند و اینها را نمیدانند باین ملاحظه شاید بعضی اوقات اشتباه کرده و خلاف قانون رفتار کنند.

آقای شیخ حسن - این قانون اساسی همان قانون اساسی است که با مرحوم مظفرالدین شاه در فصل بفصل گفتگو کرده و باین زحمتهما گرفتیم و همین طوری با مساعدت حضرات حجج اسلام باشخص مقدس اعلیحضرت محمد علی شاه چه گفتگو ها شد تا این قانون اساسی بدست آمد برای این که حق سلطنت و ملت از هم مجزی و معلوم باشد و بنده در حضور حجج اسلام قسم خودم که سلطنت و ملت خیانت نکند و نگذارم یک ذره از حق سلطنت طرف ملت و از حق ملت طرف سلطنت برد پس عرض میکنم حالا که زمان عین الدوله نیست و قرصاً که این اشخاص مقصر هم باشند عیال و اطفال آنها که مقصر نیستند در این صورت اشخاصی که شب بخلاف قانون در خانه آنها ریخته و لعل و عیال آنها را مضطرب کرده اند باید در عهده جلب و استنطاق شده و مجازات شوند.

رئیس - در این باب چند روز است که با وزراء مشغول مذاکره بودیم و چنین صلاح دانستیم که یک کمیسیونی از جمعی آقایان و کلا

و وزراء تشکیل شود و در این باب گفتگو شود آقایان در منزل جناب صنیع الدوله تشریف برده و با وزراء کمیسیون کرده اند و آقایانی که حضور داشته آقای آقا میرزا حسن و آقای تقی زاده و آقای وثوق الدوله و آقای مستشار الدوله و آقای حکیم الملک و آقای حاج معین التجار بوده اند و البته نتیجه مذاکرات آنجا را اظهار نفرمایند.

مستشار الدوله - بطوری که جناب رئیس فرمودند با وزراء جهت مبارزه حاضر شدیم چون قصد طرفین جز استکشاف حقیقت امر نبوده که هر کس مرتکب سوء قصد شده مجازات برسد و همچنین اشخاصیکه خلاف قانون رفتار کرده اند استنطاق شده معلوم شود و مجازات برسد و تپانی بین عقاید وزراء و وکلا نبوده تقریباً مقصود یکی بوده و چون فرار بود که استنطاق این دو نفر که گرفتار شده اند معلوم شود که ضمناً هم فشار مامورین با آنها مکشوف شود و اینهم مورد رضایت استنطاق این دو نفر معلوم شد و قرار شد که فردا اشخاصی که مرتکب خلاف قانون شده اند در تحت استنطاق در آیند و استنطاق متهمین و مرتکبین خلاف قانون هم منوط یکدیگر نخواهد بود فقط اظهاری که وزراء داشتند این بود که در روز در استنطاق این اشخاص اجتماع زیاد شده و بی ترتیب بوده خوب است عده که از طرف ملت حاضر میشوند معین شود و دارای بلیط باشند که اجتماع فوق العاده فراهم نشود و آقایان و کلا هم که باید حاضر شوند البته حضور بهم میرسانند.

آقای سید حسن تقی زاده - بنده آنچه را که جناب آقای شیخ حسین فرمودند تکرار نمیکنم فقط قول ایشان را تحسین مینمایم در این که استنطاق مامورین نظمی اولیای دولت قدری مسامحه داشته باشد تا اینکه استنطاق آن دو نفر تمام شود و حال که استنطاق آنها معلوم شد قرار شد که مامورین را هم از قسر استنطاق نمایند ولی وقتی که صورت استنطاق این دو نفر را خوانند مثل این که بنده در خواب بوده ام و بیدار شده می بینم که در زمان عین الدوله هستیم و این ترتیب منافی بانسانیت کی ملت است که ما این جا بنشینیم و این طور مخالف قانون اساسی رفتار کنند و اشخاص بی نصیب را در آن وقت شب زنجیر کرده ببرند و در آن حرمانه نگاه دارند و این اشخاص گمان میکنند که اگر چند دوره هم از مشروطیت بگذرند باز میتوانند مثل افراد اسبابی و طهمورت رفتار کنند ولی وزراء قول دادند و متعهد شدند که از فردا آنها را استنطاق کنند و مجازات دهند.

آقای میرزا فضلعلی آقا - ملت برای تحصیل قانون اساسی که آسایش خود را در عمل بان می دانند تا بحال کمال جدوجهد و تحمل این همه مشقات را نموده و حال را موقع نتیجه و بروز ثمره دانستند در این موقع که خلاف مأمور و مرتکبان ظاهر میشود بجانشان بیشتر و بالاتر از مراتب اولیه شده و می شود میگویند که خلاف قانون از چند نفر صادر شده و مخالف قانون خواه وزیر باشد خواه امیر خواه پلیس خواه قهر باید در عهده استنطاق و مجازات شوند و ما هم بجز این که قول صریح بعینم که فردا شروع با استنطاق کسانی که نسبت مخالفت قانون بان ما داده می شود شده و مجازات میرسد چاره نداریم و گرنه هیچان ملی را نتوان ساکت نمود بلی هرگز ملت در تعاقب مرتکبین عمل شنیع بعینم حرفی نخواهند داشت و باید او را هم خواهند خواست.

آقا میرزا مرتضی قلی خان - این مسئله که قرار شده است فردا مرتکبین خلاف قانون استنطاق شوند صحیح است و امیدواریم که بزودی استنطاق شده و مجازات داده شوند ولی میخواهم از اعضای کمیسیون بپرسم که آیا این اشخاص با حال مأموریتی که دارند استنطاق خواهند شد یا سلب مأموریت از آنها شده و بعد استنطاق می شوند.

مستشار الدوله - بدیهی است که باید بدو استنطاق شده و بعد بدرجه تقصیر بآنها مجازات داده شود و شاید آنوقت یکی از مجازات آنها سلب شئونات از آنها باشد.

وکیل الرعایا - عقیده حق این است که مطالب را طوری شروع میکنند که بیعضی و کلا امر را مشتبه میکنند باید دانست این اسبابها را چه طایفه فراهم میآورند شاهنشاه عادل ما خود بشخصه حافظ و نگاهبان و معیری قانون است بیش از وکلا مایل است که امور از مجرای قانون عبور نمایند لکن اشخاصی که میخواهند کما فی السابق مشغول هوا پرستی باشند هنوز هم در دیار ایران نفوذی دارند و خاطر مبارک شاهنشاه را از ملت مگرد می نمایند و برای رسیدن باین مقصود شاید یکی از اسبابها را هم اندازی تصور کرده اند ما وکلا که باید حقوق سلطنت را محفوظ بداریم هر چه سعی داریم باید در این مورد بنشینیم که بعضی اشخاص باغرض هوا پرستی از دیار ایران دستشان کوتاه بشود که شاهنشاه عادل ما با کمال راحت و خوبی از حال رعایا و عموم ملت کاملاً مطلع شود مادامی که این قبیل اشخاص بان مقام مقدس مقاصد خودشان را راه نمایند تصور نمیکنم پادشاه ایران و ملت ایران آسایشی تمام حاصل نمایند باین اسبابها هم بشروطت ایران تزلزل وارد نخواهد شد و نتیجه که از این اسبابها می برند اینست که مجلس را مشغول میکنند نمیتوانند بوظیفه خود عمل نمایند هر چه زودتر باید اسبابی فراهم نمود که این افراد تبدیل باشخص شایسته ملت دوست و وطن پرست بشوند بعینه معیر علاج این است و پس.

آقای سید عبدالقادر مجتهد - البته تمام اینها صحیح است ولی فعلاً باید ایشردم و اساکت کرد و باید استمهالی نمود و چند روزی معین کرد که نتیجه صحیح گرفته شده و بآنها جواب داده شود.

رئیس - همین طور که فرمودید صحیح است همین مسئله که آقای مستشار الدوله گفتند نتیجه کمیسیون امروز بود خوب است بملت اظهار شود که آنها باطمینان خاطر بروند خانه های خودشان و تا روز پنجشنبه تأمل نمایند و اشخاصی که باید نظارت در استنطاق داشته باشند معین کرده و بعد بآنها اطلاع می دهیم و فردا هم مجلس خصوصی خواهد بود.

مذاکرات روز سه شنبه ۱۳
شهر ربیع اول ۱۳۲۰
دارالتهورای ملی
خلاصه مذاکرات روز شنبه نهم را آقا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.
نایب رئیس - مطرح مذاکرات بقیه قانون انجمن تجارتنی است.
(شروع قرائت قانون انجمن تجارتنی شده چندین مواد آن تصحیح و تصویب شده شروع به مذاکرات لازمه شد)

رئیس - هیئتی که دیشب از طرف وکلای محترم انتخاب شدند از برای شرفیابی حضور مبارک اعلیحضرت همایونی سعادت بنروب مانده شرفیابی حاصل کردند که تفصیل آنرا (جناب حاجی امام جمعه) و (آقای حاج سید نصرالله) و (آقای مستشار الدوله) و (آقای حسین قلیچان نواب) و (آقای حاج معین التجار) و (آقای حاجی محمد اسماعیل آقا) فردا فرد عرض خواهند کرد بنده همین قدر می توانم بگویم که تمام آمال و آرزوی اعلیحضرت اجرای مواد قانون اساسی است و منتهی درجه ملت را دوست داشته اند و میدارند و این ملت را بمنزله اولاد خود میدانند و هیچوجه تفاوت و تمایزی در بین اولاد خود و ملت نمیگذرانند.

آقای حاج امام جمعه - همان طور که جناب رئیس فرمودند تقریباً سه ساعت و نیم بنروب مانده بدربار دقتیم بیش از آنکه شرفیابی حضور اعلیحضرت همایونی بشویم در منزل وزیر دیار با هیئت وزراء و جمعی از محترمین مملکت مثل جناب ضدا الملك و تیر الدوله مجلسی تشکیل داده مطالبی که مطالب را تماماً نتوانسته بودند در حضور همایونی بقیولانند بعد که ما شرفیاب شدیم اولاً اشباهی که در خاطر مقدس ما و کانه کرده بودند این بود که ملت نمیخواهند آن اشخاصیکه سوء قصد نسبت بذات همایونی نموده اند دستگیر و استنطاق و مجازات شوند میخواهند باین ترتیب آن مطالب را از میان ببرند بعد ما عرض کردیم زمانی که ما شرفیاب حضور همایونی میشویم اگر چه آن اہمیت سلطنتی مانع است و ما نمیتوانیم آنچه را که مقصود باطنی خودمان است بطور کامل اظهار نماییم ولی تکلیف ما است آنچه را که صلاح مملکت است عرض نماییم فرمودند بگوئید عرض کردیم این قانون اساسی بجهة این نوشته شده که فاضل بین حدود سلطنت و ملت باشد اعلیحضرت تصدیق فرمودند بعد عرض شد که چون بعضی از این مواد قانون اساسی مبتلا به عموم است که تمام افراد ملت از ضعیف و قوی چشم داشت بان دارند اینست که اجرای این ماده که فی الجمله تا خیر افتاده ملت بیجان آمده استمداء دارند که اجرا شود اعلیحضرت فرمودند که اگر بداند رضایت ملت در اینست که من بعد ما از آن اشخاص که سوء قصد نمودند تعقیب ننمایم دیگر اقدامی نمیکنیم و رضایت ملت را میخوانم و عقو و افاض از این اشخاص می نمایم دو باره عرض شد که مقصود ملت این نیست که اشخاص مرتکبین گرفتار نشده و مجازات نرسند بلکه ملت کمال جدوجهد را دارند که این اشخاص دستگیر شده و مجازات برسند زیرا وقتی که سوء قصدی نسبت بسلمان مملکت نمودند دیگر برای افراد ملت امنیت نخواهد بود بیک اندازه دفع شبهه از خاطر مبارک شده و فرمودند من هیچوقت راضی نمی شوم که خلاف قانونی در مملکت بشود و هیچ قصدی ندارم فردا میگویم حاکم مامورین نظمی و غیره حاضر شوند در استنطاق.

آقای حاج امام جمعه - همان طور که جناب حاج امام جمعه فرموده اند عده و روح قانون اساسی مملکت همان امنیت مالی و جانی شخصی و افراد ملت است در ممالک مستعبده خصوص در ایران هیچ وقت ملت در امان نبوده و همیشه به مال و جان آنها تعدی میشد در این دو ساله ادواری که از برای ماطی شد چنانچه در روزنامه های خارجه هم نوشته شده که ملت ایران اتصالاً قانون اساسی می خواهند و ما نمیدانیم قانون اساسی اینها کی تمام خواهد شد اگر ما این ادوار را طی نمیکردیم قانون اساسی ما محکم نمیشد زیرا که قانون فقط کاغذ و مرکب است تا این طور نشود مجازات مرتکبین خلاف قانون معلوم نمی شود و در این چند موقع هم اعلیحضرت همایونی نیت مقدس خود را در استنطاق اساس مشروطیت ظاهر فرموده اند و امیدواریم که ما هم ادای تشکرات خود را فعلی بنماییم چنانچه تکلیف مجلس بود مهذا در باب گرفتاری اشخاصی که سوء قصد در باره اعلیحضرت نموده اند با وزراء مکرر مذاکره و جدأ مطالبه شده است ما باید یک درجه بالاتر رفته و خدمت را تکمیل بنماییم بهمان طور که آتش عرض کردیم باید یک مجلس فوق العاده تشکیل داده و در گرفتاری آن اشخاص دخالت نماییم تا مثل آفتاب روشن شود و جای شبهه باقی نماند و گمان این است که این خدمت بزرگی است که با اعلیحضرت همایونی کرده ایم.

آقای حاج امام جمعه - فریاد این که اجرای قانون اساسی وظیفه اعلیحضرت است که رئیس قوه مجریه است در این موقع که بیشکاه مقدس ایشان القاء شبهه کرده اند باز هم اعلیحضرت همایونی این طور همراهی می فرمایند پس باید مجلس و عموم ملت همه اظهار تشکرات قلبی و نهایت همراهی را در گرفتاری مرتکبین سوء قصد بنمایند.

والا تعطیل بهیچوجه صحیح نیست این اداراتی را که فعلا ندارند مجالس آنها باشد سایر مواد را اجرا کنند والا نمون صحیح نخواهد بود .

اسدالله میرزا - وزیر داخله شورای از مجلس کرده اند و اگر بخواهیم در حواشی صحبت بداریم از موضوع خارج می شویم و این سؤال صحیح است که از برای اجرای قانون موعده باید قرار بدهند و مادرید و امر غفلت کرده ایم در این باب در نظامنامه موعده فراموش کردیم و اجرای قانون بواسطه فراهم بودن اسباب آن در پایتخت زودتر مجری میشود

در جاهای دیگر بعلت فقدان دیرتر خواهد شد و امروز لازم است که مابک ماده در این قانون بیفزاییم که تا چند ماه دیگر تمام آن اجرا میشود و از برای اجرای این قوانین هم معلوم باید باشد و اینکه میگویند در این قانون مجازات نیست آنکه جنجه و جنایت است ربطی بحکام ندارد و آنچه که متعلق بداره است که هست دیگر این حرفها از موضوع خارج است و باید وقت قرار گذارد که تا چند ماه تمام این قانون اجرا میشود

امان الله میرزا - باید بحکام وقت داد و اشخاص را که لازم است پیدا کنند و بسمه مشغول اجرا شوند

آقای میرزا سید حسن - این قانون بسمه مایه ای رسیده و مدتی است که بموقع اجرا گذارده نشده حالها که مریض بگذاریم از برای اینکه ادارات تشکیل شوند امسال هم بی قانون خواهیم بود و یکی از حقوق سلطنتی اجرای قانون است و بعد از وضع قانون باید اجرا شود اگر بنشاند حالا بماند باید آن ماده در قانون اساسی موصوفیم که قانون بعد از وضع رسیده مایه ای بموقع اجرا گذاشته می شود .

سیدالحکما - نشر قوانین در سایر ممالک متدنه بقسمی است که قانونیکه امروز وضع نمودند و تمام شد روز بعد آنرا اجرا می دارند لذا این قانون باید اجرا شود فقط یکی چند ماده که امروز محل ندارد حالا بماند پس باید آنچه را می توانستند ماده به ماده اجرا بدارند عقیده بنده اینست که بوزیر داخله نوشته شود که باید حکام این قانون را اجرا بدارند .

حسام الاسلام - بنده هنوز معنی حاکم و محکوم را نمیدانم بجهت اینکه حاکم و محکوم می خواهد وقتی که تکلیف حاکم و محکوم معلوم نباشد حاکم و محکوم نیست پس آنچه که نیست باید مایه ای آنرا فراهم کرد .

آقای حاج امام جمعه - قانون را باید در ظرف یک مدتی اجرا کرد که آن مدت تعیین است تا اینکه ذهن مردم بآن آشنا شود و در آن قانون نوشته است که متلا تکلیف پلیس اینست و تکلیف حاکم اینست و همچنین نایب الحکومه و نظایر آنها هم که هنوز در مملکت مانیت پس اگر بگویم که امروز تمام این قانون را اجرا بکن این غیر ممکن است پس اول باید موضوعات را فراهم کرد بعد حکم را بآن بار نمود و در همه جا هست قانون را که وضع میکنند بک زمان اجرائی برای آن قرار می دهند و بکنیز دیگر هم هست که جناب احسن الدوله گفتند قانونیکه باید مجری شود مجازات لازم است تا مجازات نباشد اجرای قانون معنی ندارد و آنچه کافلهجات که از حکام ولایات می رسد معلوم میشود که آن مجازاتی را که خداوند فرموده فعلا از میان مردم رفته پس اگر مجازات نباشد حاکم چهطور می تواند اجرای قانون نماید .

احتمال الحکما - اول اینکه امروز نباید این مطلب مذاکره شود و دیگر اینکه بعضی چیزهاست که با حاکم است مثل تشکیل انجمنها و تعیین نایب الحکومه و ضابط و غیره لذا حاکم باید آنها را اجرا نماید و آنچه که با وزیر داخله است باید وزیر داخله بدارند .

رئیس - چون این مطلب فوق العاده و فوری است باید مذاکره کرد .

آقای شیخ محمدعلی - وزیر داخله خوب بود بنویسند که وقت اجرای آن چه وقت است اگر مجلس تصویب میکرد فعلا باید دبلیش را بگویند پس چیزی را که مانعی دانیم نمی توانیم رد یا قبول کنیم مگر اینکه تامل بشود و دیگر اینکه خود هم باید بگویند تا چه وقت می شود این قانون را اجرا کرد

آقای املا حسن وارث - فرمایش شاهزاده اسدالله میرزا صحیح است وزیر داخله سئوالی کرده است باید جواب سئوال داد .

حسام الاسلام - مردم ایران می خواهند داخل در خط قانون شوند این مطلب مسلم است مریکه زن گرفت پس از اینکه صاحب اولاد ذکور و انات شد الذکر مثل حظ الانثیین ارث می برند پس هر چیزی در قوه لازم دارد قوه قابله و قوه فاعله تا این دو دوا بر نباشد چیزی حاصل نمی شود پس باید این دو قوه را بهم جمع کرد تا اینکه قانون اجرا شود .

حاج معین التجار - باید شروع در اجرای قانون شود و تا شش ماه قرار بگذارند که تمام اجرا شود .

آقای میرزا عماد - قانون باید اجرا شود و نباید وقت برای آن فرار داد مگر مواردیکه اسباب موجود نیست

ادیب التجار - بنده قبل از تشریف فرمائی جناب نظام السلطنه قانون حکما را با سفهان فرستادم و تمام مواد آن بموقع اجرا گذاشته شد مانی در اجرا ندارد آنجا که اسباب نیست هر چه می شود آنها را اجرا کنند .

مستشار الدوله - تعیین وقت منافی با اجرای قانون نیست و همه جا همین طور است ولی تعیین وقت باین نوع لوازمات که امروز هست تا شش ماه دیگر اگر ادارات بودجه مرتب و منظم نشد آنوقت باز مثل امروز است که موقع اجرا نیست ولی بعد از تعیین پلیس و نظایر بودجه حاکم می تواند اجرا کند پس باید موجبات اجرا را فراهم کرد و باید کمیسیون تشکیل شود که وکلا و وزراء موجبات آن را فراهم کرده یا خود وزراء بکنند اگر نباشد حکما کم بتواند اجرا کند پس باید قبل از وقت وزیر داخله موجبات و مقدمات آنرا فراهم کند .

صدرالعلمائین - تمام این قانون بک دفعه اجرا نخواهد شد و لازم هم نیست که اجرا شود و مرجه محل ابلاست آن بموقع اجرا گذاشته شود و هر گاه بماند محل ابلا بوده اجرا نشد باید مانع آنرا اظهار بدارند .

حاج میرزا ابراهیم آقا - همه چیز باید از مرکز شروع شود خوبست وزیر داخله کدر مرکز مملکت است از اینجا شروع نمایند تا به پیش در اینجا چهطور قانون بموقع اجرا گذارده میشود بعد از اینجا بجای دیگر تا موانع معلوم شود که چیست .

وکیل الرعایا - همانیست که بگوئیم که اجرا نشود نمیتوانیم بگوئیم تمام بک دفعه اجرا شود بلکه

گفتند این قانون ناقص است نیست آنچه راجع به مجازات مامورین و حاکم است که در قانون هست و آنچه که نظایر را در هر جا درست کردند آنوقت می توانیم اینکار را یعنی اجرای قانون را از حاکم بخواهیم اینکه می گوئیم تا یک سال دیگر این صحیح نیست اینها تکلیف شخص حاکم است که باید شروع کند و اجرا نماید اما بعضی ترتیبات و ادارات که اسباب آن موجود نیست آنوقت لازم دارد ولی آنچه از امروز می توان شروع آن کرد نمی شود معطل نمود

بحرالعلوم کرمانی - این قانون کامل و صحیح است و باید اجرا شود وزیر داخله خوبست در کمیسیون با وکلا صحبت کنند و وقتی رامین کند آنوقت آن مطلب بیاید در مجلس همان وقت اجرا بکنند

آقای سید حسین - اگر این طور باشد حاکم مسئول نیست نمی شود او را مورد مؤاخذه قرار داد بجهت اینکه هنوز در ولایات عدلیه نیست همان ترتیبات سابق است اگر بنا باشد که امروز این قانون ولایات برود و بگوئیم حکام نمی توانند مالیات بگیرند و کمی اطلاعات ندارد امروز که می گوئیم حاکم نمی تواند مامور بفرستد مثل سابق مالیات بگیرد مالیات می ماند و مجازات هم نیست که اگر کسی مالیات نداد مجازاتش چیست پس قانون راجع می بود بدلیه در این صورت باید وقت قرار بگذارند که قانون عدلیه تا شش ماه یا کمتر بایشتر تمام می شود تا اینکه آن وقت حکام بتوانند اجرا کنند .

آقای میرزا حسینقلی - این قانون را باید اجرا کرد و بعضی چیزها است در این قانون که نمی شود امروز برای آنها وقت قرار بگذارند باید اجرا شود .

وکیل التجار - قانون برای اجرا وضع میشود و این دستورالعمل حکام است چنانکه ادارات و نظایر و قرا سردان نیست در آنجا باید تکلیف حاکم را معین کرد که چه باید بکنند ولی آنچه که دستور است و تکلیف شخصی است باید اجرا و معمول شود .

حاجی سید باقر - قانون باید اجرا شود آنچه که مانع ندارد بطور وجوب تعیینی و آنچه مانع دارد بطور وجوب تعیینی .

رئیس - بقیه بنده قانونی که اجرائی شود وقتی لازم دارد حالا این قانون وقت میخواهد بانه .

دکتر ولی الله خان - این نظامنامه حکما چند فصل دارد که چند مواد از آنها راجع بتکلیف شخص حاکم و بعضی دیگر هم تکلیف حاکم است ولی راجع است بر کش های او ادارات مثل نظایر عدلیه و مالیه حالا هر جا که آنها نیست او باید بتکلیف شخصی خود عمل کند و ادارات تعیین وقت چرا از ما وقت خواستند باینکه در تحصیل مقدمات و لوازمات آن باید و وزراء بکوشند و وزیر داخله حضور داشته باشد که اگر ما بگوئیم تا فلان وقت شاید بگویند کم است پس باید خودشان یا معاون ایشان حاضر باشند تا معلوم شود ولی در خصوص تکالیف شخصی حاکم مانی اجرا ندارد .

اسدالله میرزا - قسمتی از حرفها در اینجا زده میشود که دوری است مثل آنکه گفته می شود از وزیر داخله پرسیده شود که تا چند ماه دیگر این قانون مجری خواهد شد ولی آنچه در جاهای دیگر است آنها که قانون می نویسند میگویند این

قانون فلان وقت اجرا میشود ولی ما حالا نمیتوانیم اینک میگویند یک قسمت ایران حالا اجرا شود و یک قسمت بماند این لاهلی تعیین است باید کمیسیون معین کرد که معلوم شود کدام مواد آن قابل اجرا هست کدام نیست و بقیه بنده اینکه باید وقت اجرای تمام قانون را معین کردند اجرای بک ماده آنرا .

وکیل التجار - آنچه را جمع بخود حاکم است باید اجرا شود آنچه راجع بدارا است البته موقوف است بتشکیل آنها .

آقای شیخ محمد علی - لفظ قانون در این مملکت لفظی است جدید و بنظرشان خیالی غریب می آید و نمیخواهند که عمل نمایند همان طور که سابق حکومت میکردند حالا هم میخواهند همان طور باشد اگر نباشد که شما در این جا وقت قرار بگذارید شتر گاو بکنند میشود از یک طرف مقصر بست می رود میگویند ممانعت مشروطه بهت نیست از طرف دیگر هم قانونی که نیست حکام آنچه که می خواهند ظلم میکنند پس باید آنچه که امروز راجع بوزیر داخله است اجرای بخود آنچه که نیست از قبیل تشکیل ادارات آنرا هم در صدد تشکیل برانند .

اسدالله میرزا - اینکه می گویند مواردی که راجع بخود حاکم است بنده عرض میکنم که در این قانون چیزی که مهم باشد راجع بک نیست و تمام راجع به ادارات است و تا ادارات نباشد حاکم نمی تواند قانون اجرا کند .

آقای میرزا عماد - ظاهراً وزیر داخله تمام مواد را لازم الاجری میدانند پس باید بک وقت رامین کرد که تمام مواد اجرا شود .

حسام الاسلام - وقت لازم است از برای اجرای قانون چنانچه برای اجرای قانون انطباعات وقت داده شد پس خوبست تا چند روز وقت داده شود که اجرا شود .

مستشار الدوله - وقت لازم است ولی بعضی مواد دو ماه بعضی مواد تا سه ماه و بعضی مواد بیشتر مدت لازم دارد که اجرا شود خوبست وزراء خودشان موادیکه فوراً میشود اجرا کرد یا موادیکه مدت لازم دارد معین نمایند .

آقای میرزا فضلعلی آقا - چون قانون فعلا دست مایست نمیتوانیم قلمه معین کنیم که چقدر وقت لازم دارد و باید همانطور که گفته شد کمیسیون معین نمایند .

احسن الدوله - من که دیگر خسته شدم قانونی که شش ماه است بک دفعه رسیده تازه وقت برای اجرای او می خواهند و اگر کمیسیون معین شود شش ماه دیگر طول می کشد و هر روز ما را باین طرف و آن طرف میگردانند و چندی برای اجرای قانون معطل مینمایند .

لسان الحکما - مطلب صحیح این است که باید کمیسیون کرد و مواد قانون را تفکیک نموده بدقت معین کرد .

رئیس - تعیین مدت را لازم می دانید یا خیر (جمعی گفتند لازم است و جمعی گفتند لازم نیست)

آقای حاج امام جمعه در اینکه قانون دو قسمت است یعنی یک قسمتش حالیه ممکن الاجراست و یک قسمتش وقت لازم دارد که حرفی نیست پس باید کمیسیون

معین شود و تفکیک شود .

امان الله میرزا - تعیین این مطالب بوزیر داخله است تا با ما و این مذاکرات نماید ندارد .

مخبر الملک بوزیر داخله باید کمیسیون که اجرای این قانون چه موانع دارد و مدلل بدارد چه قسمتش را فوراً میشود اجرا کرد و چه قسمتش وقت لازم دارد و چقدر مدت لازم دارد تا مجلس تصویب نماید والا تعیین وقت وظیفه مجلس نیست و این مذاکرات بی فایده است .

آقای شیخ محمدعلی - تا سف میخورم از اینکه وزراء قانون عمل نمیکنند همینطور که جناب مخبر الملک فرمودند باید وزیر داخله معین نماید که فلان مواد امروز اجرا میشود و فلان مواد تا شش ماه یا هشت ماه دیگر پس وزیر داخله باید به تکلیف خود در قرائت نماید و مایه جهت وقت خود را توضیح مینماید

حاجی معین التجار - چه وزیر داخله معین کند و چه کمیسیون فرقی نمیکند و این قانون نتیجه یکساله مجلس است آنچه که ممکن الاجراست فوراً باید اجرا شود آنچه که موضوعش معین نیست از قبیل ادارات پلیس یا فراسوران باید مرتب نمود و اجرا کرد و منافات ندارد که وزیر داخله سئوال شود که این ادارات تا چند وقت دیگر مرتب خواهد شد

اسدالله میرزا - بنده عرض میکنم که حق وزیر داخله بود که این کار را رجوع بکنند و وقت نخواهد و ما آنوقت که قانون وضع کردیم باید به پیشیم چقدر مدت لازم دارد و در قانون ماده معین کرده باشیم که بعد از چند مدت قانون باید اجرا شود و حالا هم باید یک کمیسیون مرکب از چند نفر وکلا و وزراء معین شده مواد قانون را تفکیک نموده و آنچه را میشود فوراً اجرا کرد بموقع اجرا بگذارند و آنچه را که مدت لازم دارد مدت معین نمایند .

آقای سید مهملی - قانون باید حتماً اجرا شود منتهی آن موادیکه مانع دارد بماند بعد از رفع مانع اجرا شود و آن موادیکه مانع ندارد باید فوراً اجرا شود .

مخبر الملک - باز عرض میکنم که اجرای قانون بوزیر داخله است یعنی مجلس ندارد اگر ما بگوئیم حتماً باید امروز مجری شود آن وقت یک مخرج فوق العاده پیدا میشود که از قوه امروزه خارج است و اگر وقت معین کنیم شاید بگویند ممکن نیست که باین زودی مجری شود پس باید وزراء خودشان اگر میخواهند کمیسیون کنند بکنند و اگر نمی کنند بکنند بهر حال ربطی بکنند ندارد .

آقای شیخ محسن خان - بنده عرض میکنم ما نمی توانیم وقت معین نمائیم و این تکلیف خود و وزارت است و این که رجوع بمجلس کرده اند برای طرفه از اجرای قانون است و تکلیف مجلس هم تعیین وقت نیست .

آقای میرزا مرتضی قلیخان - آنچه گفته شد گمان میکنم معنی منافات باینکه دیگر نداشته باشد در این که قانون که بک دفعه رسیده فوراً باید اجرا شود حرفی نیست ولی معنی اجرا باید معلوم شود مثلا کسی که قصد حج کرده از همان ساعت مشغول بر رفتن میشود ولی تا بکنه برسد شش ماه طول دارد قانون را هم کم کم باید شروع با اجرا کرد تا آن که لوازمات و مقدمات آن حاصل شود و تا لوازمات کاملاً حاصل شود اقل شش ماه طول دارد .

وکیل التجار - بنده میخواهم بدانم که این تغییر مسلک باین زودی از کجا پیدا شد بریروز در کافه ای که بحکم نوشته شده بود نوشته بودند نکته از اجرای این قانون فروگذار نشود و امروز برای اجرائیش وقت خواستند بعد حال این که جناب مخبر الملک فرمودند صحیح است و ترتیبات را خود وزراء باید معین نمایند .

مستشار الدوله - این که میگویند بریروز آن طور و امروز اینطور نوشته شده است برای توضیح عرض میکنم که این کافه هم با همان کافه پیش آمده بود ولی ملاحظه این که چندان اهمیت ندارد در مجلس قرائت نشد بعد هیئت رئیسه تصور کرد که خالی از اهمیت هم نیست لذا گفتند بمجلس بیاید و گمان میکنم که هیئت رئیسه خوب تصور کرده اند چنانچه می بینیم یک ساعت و نیم است در این باب گفتگو میشود

حاج میرزا علی آقا - در سابق وزیر و حاکم یک معنی داشت و حالا یک معنی دیگر دارد حالا وزیر و حاکم کسی را میگویند که قانون را بمحض این که باو دادند اجرا نماید و اگر مانع هم دارد باید اظهار کند و اگر اینطور نباشد نمیتوان او را حاکم یا وزیر گفت .

آقای شیخ محمدعلی - این پارلمان نباید از طرف وزراء دلیل تراشی کند باید برای ملت کار کند و آنچه مانع اجرای قانون است امروزه طبیعت استبداد است والا مانع دیگر ندارد و اگر مانعی دارد باید خودشان اظهار و مدلل بدارند .

آقای سید علی نقی - مواد قانون باید مرتب شود ممکن است فوراً اجرا شود و این اندازه مباحثه بیجهت است .

آقای شیخ ابراهیم - هر کس این نظامنامه حکما را خواهد است می دادند که نشود فوراً تماش را اجرا کرد و مدت لازم دارد .

حاج محمد تقی - آن وقت که مرحوم امین السلطان حیات داشت چقدر اسرار میکرد که قانون وزارت داخله را تمام کند تا فوراً بموقع اجرا گذارده و ولایات منظم شود و الان تقریباً چهار ماه است قانون وزارت داخله سه شده و تا زود وقت میخواهند و باید چنانچه دیگر هم معطل شد .

رئیس - روز شنبه وزیر داخله می آیند بمجلس همانروز این سؤالات از ایشان میشود و اینهمه لایحه ایست شاهزاده اسدالله میرزا نوشته اند قرائت میشود (لایحه مزبور قریب بضمون ذیل قرائت شد)

از قرار اخبار متواتره انقلاب وحشت انگیز در یله سوار ایران رخ داده و تصادف بین سربازان روس و تبه ایران واقع شده چند نفر مقتول و خانهها سوخته شده زنان و اطفال در گورک خانه و غیره متحصن و فریاد الامان ایشان بلند است بنده در صورت تصویب مجلس لازم میدانم که وزیر داخله و وزیر امور خارجه را اخطار نموده و حاضر شوند که اولاً همین موقع را محض استحضار و کلاً اطلاع بدهند و تا باین اقداماتی که در رفع این فائله و تعدی بعمل آورده اند توضیح دهند .

رئیس - روز سه شنبه وزیر داخله که می آیند وزیر امور خارجه هم اخطار شوند که در این مسئله توضیح دهند .

این لایحه در باب عمل شرابخانه است که پانزده

نفر از و کلا امضاء کرده اند قرائت شود قرائت شد
 قریب باین مضمون که آیا ضرابخانه اداره شود بهتر
 است یا مقامه داده شود دیگر اینکه در صورت مقامه
 باید با شخصی معتبر کتیرات نمود و دیگر اینکه شرط
 شود که از دو گروه بیشتر سکه نزنند و یکسانیکه از
 ایشان بیشتر فایده نماید میشود داده شود.

حاج محمدعلی آقا - از زمان مرحوم امین
 الدوله این گفتگوها بود و قرار شد ضرابخانه بسته باشد
 و بوقوع لزوم باز شود و سکه زده شود.

آقای سید حسین - کلیتاً بنا بود دو گروه
 نقره وارد شده و سکه شود و از دو گروه منتصهزار
 تومان سکه شده باقی مانده سیصد هزار تومان و
 حالا این گفتگو برای آن سیصد هزار تومان است
 و ظاهراً دو گروه دو گروه و نیم میشود و میخواهند
 دو گروه و نیم سکه کنند اشخاصی که امتیاز گرفته اند
 میگویند هزار تومانی چهل و هشت تومان میدهند
 مخارج هم بعهده خود من صاحبان نقره می گویند
 هزار تومانی پنجاه تومان میبیم مخارج بعهده
 خودمان وزیر مالیه میگوید بآن اشخاصی که امتیاز
 گرفته اند داده ام رئیس ضرابخانه و صاحبان نقره هم
 بآنها نقره نمیدهند.

وکیل التجار - در مسئله امتیاز سکه زدن
 دو گروه گذشته و مذاکره اش فایده ندارد حرف در
 تفاوت سکه است اما در اصل نقره در اینکه نیاید
 گذاشت بیش از این مبلغ وارد کنند حرفی نیست
 باید نقره قیمتش از روی اسکناس و منات معین شود
 که ضرر بدولت و مملکت وارد نیاید.

آقای میر عماد - مجلس که این امتیاز را نداده
 است پس کی داده.

وکیل الرعایا - مراد از این لایحه این است
 که ضرابخانه را مقامه بدهیم یا نه و عقیده بنده این
 است که هیچ اداره را نباید مقامه داد بلکه اشخاص
 با شرف را باید پیدا کرد و مشغول بکار نمود اما این
 ها نقره را به بیست و یکشاهی قبول کرده و چهل و
 هشت تومان میدهند و بیش از این هم عمل ندارد و
 کمیسیون در جواب وزیر مالیه نوشته است که بهر کس
 اطمینان دارد بدهید معین نکرده است یکی باید داد
 اما اگر کسی می گوید از عدل صحیح بیشتر از این در
 بیاید باید بیاید مدلل بدارد.

مخیر الملک - این گفتگو معلوم میشود که
 بین دو دسته است که یکدسته میخواهند بیشتر سکه
 کنند بیشتر میدهند یکدسته میخواهند کمتر سکه
 کنند و عقیده من این است که این مطالب موضوع بحث
 مجلس نیست باید از وزیر مالیه پرسید که چرا بآنها
 داده اند و بآنها نداده اند و باید در این باب از او
 توضیح خواست.

مؤمن الممالک - آنچه در این خصوص
 از لوائح نوشته اند نمیخواهم عرض کنم ولی عرض
 میکنم آن کسی که میگوید چرا بآن کسی که زیاده تر
 میدادند ندادند معنی این است که دزدی و تقلب
 زیاده تر نمایند و هیچ ممکن نیست که عمل صحیح کنند
 و چهل و هشت تومان بیشتر بتوانند بدهند و اشخاصی
 که میگویند ما بیشتر میبیم بغیال این هستند که
 نقره بیشتر وارد کنند و این خود خرابی مملکت است.
آقای میر افضلعلی آقا - همه میدانند که
 نقره قدر بیشتر سکه شود ضرر مملکت بیشتر است
 و هر چه در ماه مبارک رمضان اذن داده شده پایندهمان

نفر سکه شود اما ضرابخانه اداره است که دخل و
 خرجی دارد چنانچه یک وقت یازده هزار تومان مخارج
 داشت ولی چون دقت شده حالا به هفت هزار تومان
 رسیده است و حالا باید معلوم شود که اداره بودن
 بهتر است یا مقامه اگر اداره بهتر است باید از مدیر ضرابخانه
 نوشت گرفته شود که خرج تراشی نکند و اداره کنند و اگر
 مقامه بهتر است باید علناً مجلس مقامه را تصویب
 کند و ملاحظه کتیرت فایده شود بهر حال با اداره یا
 مقامه باید جلو گیری کرد که تقلب نشود و زیادتی سکه
 نکند.

احسن الدوله - در همه جا ضرابخانه اداره
 است و بادوات است اما از آنجا که ما از تیلی هیچ کار
 نمیکنیم تا حال ضراب خانه برای دولت هیچ فایده
 نکرده و همه شبده بوده حالا اگر باز مثل سابق
 است همانطور مقامه شود و الا جناب صنایع الدوله
 وزیر با علم هستند و اگر میتوانند باید اداره کنند.

آقای شایخ محمدعلی - این حرف کفان
 وزیر با علم است ما نباید در اینجا بگوئیم و نباید با علم
 کسی اعتماد کنیم ما اگر وزیر با علم را خائن ندانیم
 احتمال خطا یاو که میتوانیم بدهیم و این که میگویند
 مجلس امتیاز داده در خسار چندین بودم حالا معلوم
 شد که کمیسیون یک کاغذی نوشته و این امتیاز نیست
 که مجلس را متهم بکنند بهر حال اداره یا مقامه باید
 و کلا در این باب تأمل نمایند و بعد بیایند مذاکره
 نمایند و بیاید مدافعه شود که زیاد از میزان احتیاج وقت
 سکه نشود تا اسباب ضرر گردد چنانچه در مسئله پول
 سیاه چند ضرر باین مملکت وارد آمد.

مخیر الملک - این که بنده عضویت کمیسیون
 مالیه را قبول نکردم بملاحظه این بود که برادرم وزیر
 مالیه بود و اینکه ریاست مجلس را قبول نکردم بملاحظه
 این بود که دو برادرم وزیر بودند گفتیم مبادا اسباب
 بعضی خیالات برای مردم بشود و طرف داری هم از
 کسی نمیکنم و میگویم حق مجلس این است که از وزیر
 مسئول توضیح بخواهد بیش از این در این خصوص
 مذاکره شود.

آقای سید حسن تقی زاده - این جا چند
 روزی مذاکره از انتظام داخلی مجلس بود چند روز
 مهم موضوع مذاکرات معین بود و بعد از هیجان آنهم
 تمام شد است اما این که این لوائح قبل از وقت اطلاع
 داده شده و بعد بمجلس بیاید تا انتظام باقی باشد ولی
 متأسفانه دو هفته است مجلس هیچ انتظام ندارد.

رئیس - موضوع بحث ماهیان قانون انجمن
 تجارتمی بود ولی بعضی از لوائح است که بطور
 فوق العاده بمجلس می آید و این لایحه راهم یازده
 نفر از و کلا مهر کرده و تأکید کردند که فوراً باید
 خوانده شود و موضوع مذاکره نیست فقط محض این
 است که آیا رجوع بکمیسیون شود یا نه و روز سه شنبه
 هم وزیر داخله و وزیر امور خارجه و وزیر مالیه
 احضار میشوند برای توضیحات این مطالب مذکور و
 موضوع بحث هم همان قانون انجمن تجارتمی در خصوص
 کلاسهای مدرسه فلاحه و کتیرات مسبو داشه که
 سر آمده است رسیده و برای اطلاع قرائت میشود.
 (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز سه شنبه
۱۹ شهر ربیع الاول ۱۳۲۶
دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۱۹ آقامیرزا
 مرضی قلی خان قرائت کردند.
رئیس - امروز وزراء بمجلس خواهند آمد
 از برای توضیح مطالبی که خواسته شده و این هم
 دستخط مبارک اعلیحضرت ملوکانه است که در جواب
 لایحه مجلس که روز جمعه تقدیم کردیده صادر شده
 محض اطلاع قرائت میشود.

دستخط های پوزی
 مجلس شورای ملی شرحی که مبنی بر تبریک
 هیدسید میلاد حضرت ختمی مآب سلام الله علیه اظهار
 داشته بودید رسیده موجب نهایت خوشنودی و
 مسرت گردید از زیات خالصانه و کلا صدیق همیشه
 خاطر ما کمال رضایندی را داشته و در ابراز
 شلوس و حسن عقیدت که همواره اظهار داشته اند
 اسباب ازدیاد ملاحظت قلبی ما فراهم شده از حضرت
 احدیت خواهانیم که در تشریف مقاصد عالی مجلس
 شورای ملی بر روز و ظهور همراهی یا قوانین آن
 و غیر عموم ایران و آسایش اهالی توفیق مرحمت
 فرموده و یکف باسط همایون ما این فیض و رحمت
 را حواله فرمایید و امید است انشاء الله تعالی در
 پیشرفت این خیالات و مقاصد عالیه دقیقه غفلت و فرو
 گذار نشود یا مزید مرحمت مکتوبه ضمیر همایون
 میشت این عید سعید را بموم و کلا ایمن خیر خواه
 و سکاوه ملت ایران از خداوند متعال جلت عظمت
 خواهانیم.

شهر ربیع الاول ۱۳۲۶
رئیس - بر پر روز هیتی که عبارت از یازده
 نفر باشد از طرف مجلس مقدس جهت عرض
 تبریک بعرض اعلیحضرت همایونی شرفیاب شده
 بوده حضور هم خیلی اظهار مرحمت و ملاحظت فرموده
 و مقصوداً فرمودند که بموم و کلا تقدیم ملوکانه
 ابلاغ شود.
 (عموماً اظهار تشکر نمودند)

رئیس - خوب است تا وزراء بنامه اند شروع
 بانتخاب دوفتر و کلا یکی بوسی جناب احتشام
 السلطنه و یکی هم عوض محقق الدوله بشود.

احتشام الاطیاء - حاجی محمد حسین وکیل
 بجنورد نامه است رفته و از آنجا نوشته اند که عوض
 او انتخاب شود و خود هم مکتباً و تلگرافاً استعفا
 نامه فرستاده است باید عوض او هم انتخاب شود
 و یکی هم وکیل کرمانشاه است.

رئیس - این مطلب را بگروزی مذاکره
 میکنیم تا معلوم شود که عده و کلا متوفی و غایب
 چند نفر است و جهت و فراری گذارده می شود و
 الان هم دوهفت رئیس مشغول این مذاکره هستیم
آقای حاج امام جمعه - چند دفعه اینجا
 انتخاب وکیل شده اما گویا مراعات ترتیب نظام
 نامه انتخابات نشده زیرا که در نظامنامه انتخابات
 نوشته شده است که اگر استعفا وکیل پیش از شش
 ماه بانقضای مدت دوره انتخاب مانده باشد مجلس
 باید عوض او را انتخاب نماید و این ترتیب رعایت
 نشده و دیگر اینکه شصت نفر وکیل برای طهران
 نوشته شده بود و حالا هم همان شصت نفر هست چون
 در سابق که مذاکره شد گفتند شصت و شش نفر است
 ولی شش نفر در نظامنامه نوشته نشده در این صورت

اگر شصت نفر موجودند دیگر لازم بانتخاب وکیل
 دیگر نیست دیگر آنکه آن وکیل که از وکالت
 استعفا داده یا فوت نبوده عوض او که انتخاب میشود
 باید از اهل همان ولایت یا ایالت باشد این مطلب
 هم رعایت نشده.

رئیس - این دو نفر که میخواهیم انتخاب نمایم
 عوض دو نفر وکیل طهران است که یکی جناب
 احتشام السلطنه و دیگری محقق الدوله است.

آقای میرزا افضلعلی آقا - اینکه جناب
 حاجی امام جمعه گفتند صحیح است که در نظامنامه
 انتخابات برای طهران شصت نفر وکیل نوشته شده
 ولی در قانون اساسی کلمه شصت و آن این است که
 عده و کلا یکصد و شصت و شش نفر بموجب نظامنامه
 انتخابات خواهد بود و در این نظامنامه انتخابات
 نوشته شده یکصد و پنجاه و دوفتر معلوم میشود که
 فقط اشخاصی در جمع اسامی و کلا شده است.

وکیل الرعایا - در مسئله که آقای حاج امام
 جمعه گفتند از ماه ذی حجه تا اوایل محرم مذاکره
 آن شده است یکی از آن صورت های مجلس اگر
 دیده شود دیگر محتاج باین مذاکرات نخواهد بود
 و مسلم شده است که هر وکیلی که استعفا داد بمجلس
 باید عوض او را انتخاب نماید.

سیدالحکما - آقای حاجی امام جمعه دو
 مطلب بیان کردند یکی از اینکه و کلا تهران
 شصت نفر یا شصت و شش نفر تصویب شده اما آنوقت
 که بملاک و اعیان و اشراق حق شش نفر وکیل دادند
 معلوم شد که و کلا طهران شصت و شش نفر در
 جمع نوشته شده آمدیم در سر مطلب شصت نفر فعلاً
 پنجاه و هفت نفر موجودند پس در این صورت شصت
 نفر هم تمام نشده.

آقای شایخ محمدعلی - حالا که این دوفتر
 وکیل انتخاب میشوند آیا با اکثریت تمام خواهد بود
 یا اینکه نسبی انتخاب میشوند مناط کدام یک باید باشد
رئیس - در سابق این مذاکره شده که به
 اکثریت نامه یا نسبی است چنانچه در سابق هم
 و کلا انتخاب شده اند حالا هم از روی همان قرارداد
 رفتار می شود.

آقای سید حسن تقی زاده - ما هر چند گاهی
 میائیم اینجا وکیل انتخاب میزنیم عوض متوفی یا
 مستعفی خوب است یکدفعه صورت اسامی تمام این
 و کلا که استعفا دادند یا فوت شده اند یا اینکه
 رفته اند و از موقع اجازه آن ها گذشته است استخراج
 شده یکدفعه انتخاب شود مثلاً چندی قبل در باب
 مؤید الوزراه وکیل کرمانشاه گفته شد که عوض
 او انتخاب شود از همان ولایت و به همین ترتیب
 باقی مانده و دیگر اینکه سؤال میمائیم آیا از
 محقق الدوله رسماً استعفا نامه رسیده است یا رسیده
 اگر نرسیده و تاخوش است باید باشد تا حال او
 خوب شود.

رئیس - استعفا نامه از ایشان رسیده و ندیده ام
 و در باب مسئله اولی هم صحیح می گویند و هیئت
 رئیس هم مشغول همین مذاکره بودند که عده تمام
 و کلا را از متوفی و غایب و مستعفی معلوم نمایند و یک
 دفعه انتخاب شوند ولی میدانند که کمیسیون مالیه
 ناقص است و باید اعضا آن تکمیل بشوند که مشغول
 کار شوند آن بود که در مجلس مذاکره شد که عاجلاً
 این دوفتر انتخاب بشود و حتی الامکان کسی انتخاب

شود که در کمیسیون مالیه هم مشغول کار باشد.
وکیل التجار - در اکثریت نسبی بصورت
 مجلس های چندی قبل اگر رجوع شود معلوم میشود خیلی
 مذاکره شده و معین شده که اکثریت تمام است و دیگر
 در باب محقق الدوله که آقای تقی زاده گفتند آیا استعفا
 داده اند ظاهر آلازم باستعفا نیست و صاحب این مرض
 مستعفی است.

جسام الحکما - گذشته از قانون که باید این دو
 نفر انتخاب شوند و عده متی در کمیسیون مالیه بنمایند
 بنده چند نفر را که اهل این شهرند و قابل و لایق
 میباشند و آن ها را می شناسیم هر گاه اجازه بفرمائید
 اسم ایشان را برده معرفی نمایم.
 (اشخاص ذیل را معرفی کردند)
 (مرزا سلمان بیان السلطنه) (میرزا سلیمان خان)
 (دبیر الملک) (مصطفی قلیخان)

آقای سید حسن تقی زاده - اینکه فرمودید
 در مسئله آخری که این دوفتر انتخاب شوند برای
 کمیسیون مالیه قانوناً ناموجودی نیست و لزوم ندارد
 و اینکه گفتند مرض محقق الدوله مرضی است که
 او مستعفی است بنده عرض میکنم اگر چنین است
 باید تصدیق در این خصوص از دکتر بمجلس ارائه
 بدهند که بدان وسیله محقق الدوله مستعفی باشد و اینکه
 بعضی اشخاص معرفی شدند برای انتخاب بنده
 اعتراض دارم که بنامه اسامی برد زیرا که آقای مغنی را
 مترازل میکنند.

رئیس - انتخاب این دوفتر حتماً از برای
 کمیسیون مالیه نبود بلکه گفته شد حتی المقدور اگر
 اشخاصی باشند که بتوانند در این کمیسیون خدمتی
 بکنند انتخاب شوند بهتر است حالا رای هر کس آزاد
 است هر کرا میخواهد می نویسد (در این موقع ورقه
 برای اخذ رای جهت انتخاب دو نفر وکیل یکی
 عوض احتشام السلطنه و یکی عوض محقق الدوله
 منتشر شده و اخذ رای شده (آقای میرزا سلمان بیان
 السلطنه) با ۷۶ رای انتخاب شدند (و آقای ساعد
 الوزاره) با ۴۹ رای چون در باب آقای ساعد الوزاره
 مذاکره شد که با اکثریت تمام انتخاب نشده اند باید
 تجدید انتخاب شود قرار شد که در جلسه دیگر تجدید
 انتخاب شود.

رئیس - چون هیئت وزراء برای دادن توضیحات
 آمده اند انتخاب اعضای کمیسیون مالیه و خارجه بمانند
 از برای روز دیگر.

رئیس التجار - در باب یک نفر دیگر که
 با اکثریت تمام انتخاب نشده خوب است دوباره انتخاب شود
رئیس - در چندی قبل در این باب مذاکره
 شده است صورت مجلس آن روز را ملاحظه می نمائید
 و حالا آقای رئیس الوزراه را که زحمت داده بودیم
 بر حسب خواهش اسدالله میرزا برای توضیح چند مسئله
 با هیئت وزراء تشریف آورده اند خوب است سؤالاتی که
 دارند توضیح بخواهند.

اسدالله میرزا - حضور هیئت محترم وزراء
 زحمت داده شد برای چند فقره توضیحات ولی آنچه
 راجع بنده است عرض می نمایم که مسئله سرحدی
 امروز از مسائل مهمه است از فراریکه شنیده شد
 سالدات روسی از سرحد خودشان تجاوز نموده اند
 فوجی بیکار از آنها جلو گیری نموده و عده از طرفین
 مقتول شده اند بعد سالدات های روسی تجاوز کرده
 به بیله سوار آمده و عده را کشته حتی گمرکخانه را
 هم آتش زدند اگر این مسئله حقیقتاً پایتطر است

که شنیده میشود این گونه واقعات ناگوار با آن
 مناسبات و دوستی بین دولت علیه و دولت امپراطوری
 روس خیلی بیاد است.
وزیر امور خارجه - این خبر در چندی قبل
 رسیده و در این خصوص سؤالات از سفارت
 شده اظهار داشتند که از طرف ایل شاهسون
 فوجی بیکار نو نسبت بقیه روس تمدی شده از آن
 طرف سالدات روس برای رفع تمدی تصادف با
 شاهسون ها نموده و یک نفر صاحب منصب روس و چند
 نفر دیگر از سالدات مجروح شده اند و وزیر مختار
 روس در دربار اظهار داشت که از برای جلوگیری
 از این تعدیات نیازیم که اقداماتی بشود ولی بعد
 از مذاکرات لازم دانسته که از برای انتظام آن
 حدود سواری فرستاده شود تلگرافی بآذربایجان
 شده تقاضای سالدات موقر با چهارصد سوار کشیک
 خانه بروند بر سرحد اردبیل برای انتظام آن حدود.
 داد هم حرکت کرده تلگراف او از بیله راه رسیده
 در این بینها باز تلگرافات دیگر آمده که از طرف
 سالدات روس تمدی و تجاوز بیله سوار ایرانی شده
 و جمعی هم کشته شده اند و گمرکخانه هم آتش
 گرفت رئیس گمرکخانه بیله سوار پناهانده بگمرک
 خانه روس شده بعد از وصول این تلگرافات مراتب
 سفارت اظهار شد

سفارت چنین اظهار داشته و جواب دادند که
 از این ترتیبات اطلاع نداریم باید تحقیق شود حالا
 مشغول مذاکره هستیم هنوز رایورت مفصلی از
 آنجا نیامده است که مطالب بخوبی منکشف شود
 منتظریم که از سالدات موقر بعد از ورود و تحقیقات
 صحیحه رایورت صحیحی آمده آن وقت مذاکره شده
 رفع این گفتگوها شود

اسدالله میرزا - از فرمایشات جناب وزیر
 امور خارجه چنین مفهوم می شود که این مسئله دو
 فقره است یکی اینکه سفارت روس تشکی می نماید
 که بدو از طرف سواهای شاهسون ایرانی تخطی
 شده است و حال آنکه ما از خارج می شنویم که
 از طرف سالدات روس تخطی شده تا بیله سوار
 آمده اند
 پس مجلس نمی تواند در این باب رضی شده
 رای می دهد باید صبر نماید بهمان طور که جناب
 وزیر امور خارجه گفتند تا تحقیقات کامله بعمل آید
وزیر امور خارجه - بلی چنین است.

مستشار الدوله - یک تلگراف دیگری
 این ایام از نسوان آستارا رسیده و ما را هم حبس کرده
 روسی مردهای ما را کشته اند و ما را هم حبس کرده
 اند و در اول تلگراف استخلاص خودشان را خواسته
 بودند گرچه در این گونه تلگرافات گاهی اغراقی
 می شود ولی کلیتاً این مطلب می اصل نیست از
 آتش گرفتن گمرکخانه معلوم می شود که عده
 در آنجا پناهانده بوده و متوجه می سازم خاطر
 وزیر امور خارجه را که در سرحدات آذربایجان خصوص
 اردبیل در بعضی اوقات اگر از شاهسونها بطور دزدی
 تخطی مینمایند در مقابل این تجاوز دزدی نباید سالدات
 منظم دولت روسی تجاوز کرده مشغول قتل و غارت
 شوند و گمرکخانه را آتش بزنند تخطی شاهسونها
 بطور دزدی است تا از طرف سرحدداران دولت روس
 تخطی نظامی رسمی شده که سالدات و صاحب منصب
 منظم تجاوز کرده و هیچ وقت نمی توان این تجاوزات
 رسمی را با تجاوزات دزدی جا هلانه مقایسه نمود

اسدالله میرزا - بنا بود که چندی قبل وزیر امور خارجه در باب سیمی که دولت انگلیس از قشم بنا بود به بندر عباس متصل نماید در صورتیکه هفتاد هزار رویه از دولت ایران گرفته بودند توضیح بدهند که چرا بعد از اتمام این سیم با مأمورین دولت ایران حق مغایره ننمودند.

وزیر امور خارجه - این مطالب از روی یک قرارنامه است که در میانه رد و بدل شده است و صورت تمام قرارنامه ها را هم داده که چاپ نمایند در این خصوص قرار شد که یک مجلس مرکب از رئیس تلگراف خانه با مأمورین این عدل و نماینده از طرف سفارت انگلیس نموده تحقیقات صحیح بعمل آید بعد از آن مراتب را اظهار خواهیم نمود.

اسدالله میرزا - گمان میکنم این مجلسی را که میفرمایند نهایت لزوم نداشته باشد که از طرف سفارت و کسانی هم که لازم است با مأمورین مجلس نموده تحقیقات بعمل آمده بعد از آن توضیح بفرمایند **رئیس** - جناب رئیس الوزرا هم میفرمایند توضیحاتی بدهند در خصوص شمولاتی که آقای تقی زاده داشته اند.

آقا سید حسن تقی زاده - اول اجازه داده شود که در مقابل سئوالات سرکار اسدالله میرزا یک نکته عرض نمایم مگر در این مطلب را در کمیسیونها بجناب وزیر امور خارجه عرض کرده ام حالا هم در مجلس منتهی عرض میکنم از اظهارات وزیر امور خارجه چنین فهمیده شده است و تنبیه از طرف ایران تخطی بشود سفیر دولت روس وزیر امور خارجه اظهار نموده داخل مذاکره میشوند و وقتی هم که از طرف دولت روس تجاوز میشود باز وزیر امور خارجه با سفارت روس اظهار داشته داخل مذاکرات میشود و حال آنکه همانطور که دولت روس بتوسط سفیر خود که مقیم این پایتخت است داخل مذاکرات میشود همین قسم هم وزیر امور خارجه ایران اتفاقیکه درخ میدهد باید بتوسط سفارت ایران مقیم بطرز بورج گفتگو نموده با دربار امپراطوری داخل مذاکرات شود و بیش از این فعلا نمیتوانم توضیح بدهم این ترتیب بشئون دولتی ما بر میخورد.

وزیر امور خارجه - ملاحظه مشغول تحقیقات میباشد که بعد از تحقیق البته همین ترتیب داخل در مذاکرات خواهیم شد.

آقا سید حسن تقی زاده - یکی از سئوالات بنده از جناب وزیر داخله این بود که چون این قرن را قرن چهاردهم هجری و قرن عدالت و قرن نابود شدن ظلم میدانیم در چنین قرن اعظم الدوله نایب - الحکومه که شاه در روز روشن کاری کرده که در هیچ زمان توحش چنین عملی از هیچ وحشی بروز نکرده است در یکی از روزنامه های روس شرحی از تعدیات و ظلمهای او را نوشته و ترجمه هم شده است مجلس ملی که نماینده ملت است در این باب بحث این بود که داد و فریاد نمایند بنده از چندی قبل این مطلب را حاضر کرده بودم که از جناب وزیر داخله توضیح بخواهم اعظم الدوله یک نفر حسن نام پسر کماج فروشی را در روز روشن آورده با حالت او را کشته در صورتیکه مادرش از عیب او آمده و چون پسر خود را کشته در روی زمین او افتاده و از خون او آشامیده بپا نهاده در کوچها افتاده تفصیلی این واقعه در روزنامه حقوق دوج شده یقیناً بنظر جناب رئیس -

الوزراء رسید است او اشخاص دیگری را هم که کشته است عکس آنها را هم حاضر دارم آن روزنامه و این عکسها را خدمت شما میبدهم ملاحظه فرموده معلوم شود که چه ظلمها کرده است در این صورت خوب است که این حاکم را بخواهند که کفایت او را از اجداد است بدانند تحقیق چنین شخص ظالمی را بجزایز برسانند تا معلوم شود که دوره توحش نیست و عصر تمدن و عدالت است.

رئیس الوزرا - آن روز اولی هم که راپورت داده اند که آقا رحیم رادمن توب گذاشته حال نمیدانم رئیس تلگرافخانه آنجا هم عمداً یا سهواً راپورت نداده از خارج که شتیم تلگراف کردم که هیچکس این کار را نکرده است که تو کرده البته باید مجازات شوی و همینطور رئیس تلگراف خانه هم تلگراف کردم که چرا این مسئله را راپورت نداده و هنوز جواب آن نیامده و بجا هم جدید هم میرسد ام که او را تحت الحفظ روانه طهران نماید که در دیوان خانه عدلیه استنطاق شده و بجزایز رسد و حال هم اقدام خواهد شد.

آقا سید حسن تقی زاده انشاء الله بنظور که میفرمایند اقدامات و افیه خواهید فرمود عرض دیگر بنده هم در باب کردستان است که سردار افخم سکار با عمل سابقش نداریم که چه بوده و بطوریکه در روزنامه معاکمات در استنطاق معتد نظام نوشته شده معلوم میشود که معرک بوده در روز جشن ملی مجلس جشن را بهم زده و دو زاده نفر را بکشته روزنامه هم حاضر است اولاً اگر این نسبتها صحیح نیست چرا باید در روزنامه معاکمات که نیم رسمی است درج شود و این استنطاق تعقیب نشود اگر هم معلوم بشود لا اقل متهم است و این طور اشخاص متهم را چرا باید مأموریت داد و ولتی ندارد غیر از اینکه شب عید بوده و تمام حکام منزلزل بودند و آنکھی ممالک که همه کس از او رضایت داشت و آدم خوبی بود چرا باید منزل شود.

رئیس الوزراء - سه تلگراف استعفا ایشان آمده است که صورت یکی از آنها را گفته ام بیاورند ببینند و خود تفرقه ملک آدم کافی خوبی است لیکن حالا حکومت کردستان باید نظامی باشد که بتواند از دولتی که در آنجا تشکیل میشود منظم بدارد و آنکھی این شخص را هم می توان مثل زیاد این آیه که حضرت امیر بنا بمصلحتی حکومت دادند تصور نمایند.

آقا سید حسن تقی زاده - بنده با کمال اطمینان عرض میکنم که زیاد این آیه ذخیره دولت را بقلب بفرست.

رئیس - سؤال دیگر هم دارید **آقا سید حسن تقی زاده** - این سؤال بنده دیگر تفصیلی ندارد و تفصیلی آن از یکسال قبیل مذاکره شده در باب امیر احمد و برادر سید احمد که تمام اهل تنکابن اصلاً جلوگیری از او کلا می نمایند و از تعدیات آنها شاکی هستند.

رئیس الوزراء - در باب پسر و برادر سید احمد اگر ثبت تلگرافخانه را ملاحظه فرمایید خواهد بود که من بچه سختی پسر او را احضار کرده و او را حرکت کرده حالا گویا در الموت است شاید وارد قزوین هم شده باشد اما در باب برادر سید احمد اختلافی ظاهر شد حتی بعضی از تنکابنیها گفتند که اعمال

امیر احمد باشد از این استحقاق قدر حاکم صحیحی فرستاده شود کفایت است معذرتاً من ابراهیم اسکندرا خواستم و حاکمی هم مثل بدیع الملک که آدم درست کاری است معین کردم.

آقا میرزا فضلعلی آقا - در باب اعظم الدوله که فرمودند شئون او و پدرش سلب شده در ضمن این مذاکرات اسمی از پدرش برده نشده و نباید بتصویر پسر شئونات پدر هم سلب شود.

رئیس الوزراء - بلی چون در حاکم و مسئول کارها بوده و آنکھی این مطلب هم هنوز بقبلت نرسیده و مسلم است که بواسطه تصدیق دیگری کسرا مجازات نخواهند داد.

رئیس - در باب اجراء قانون که جناب رئیس الوزراء نوشته بودند مدت تعیین شود گویا باید در این باب هم توضیحات خود را بفرمایند.

رئیس الوزراء - اولاً کافندی بنگام نوشته شده که باید تمام این قانون اجرا شود و ثانیاً چون ممکن نیست که تمام مواد قانون فوراً اجری شود زیرا تا قانون بولایات برسد و ادارات داخله منظم شود و مردم اطلاع پیدا کنند باین جهت گفتیم يك مدتی معین شود که بتدریج این قانون مجرا شود.

وکیل التجار - گویا در مجلس هم مذاکره شده و همه کس میدانند قانونی که چهارصد یا صد ماده دارد يك روز مجری نمیشود ولی قانون پس از اینکه بجهت های بونی رسید باید مشغول با اجرای آن شوند تا بعد از چندی تمام قانون مجری شده باشد و موادی که مانع دارند باید اظهار شود تا رفع موانع آنها را بنمایند مثلاً اداره پلیس یا فراسوران تا دایر نشود هیچکس نمی گوید قانونش باید مجری شود ولی موادی که مانع ندارد فوراً با اجرا شود.

مستشار الدوله - آروز بعد از مذاکرات زیاد مجلس هم این مطلب را احساس کرد که بعضی مواد این قانون تدریجی الاجرای است ولی بواسطه این مواد نمیشود فوراً اجری را هم در همه تعطیل گذاشت معصود از حضور جناب رئیس الوزراء این بود که کمیونی در وزارت داخله ترتیب دهند این مواد را از هم دیگر تفکیک نمایند هر کدام فوراً الاجرای است فوری بوقوع اجرا بگذارند مگر کدام تدریجی الاجرا است بتدریج اجرا شود که حکام بدست بیاورند که همه بتدریج اجرا خواهند شد.

آقا سید حسن تقی زاده - من هم توتوت می نمایم قول آقای مستشار الدوله را و بهتران این مواد را در تحت یک تاعده سهل و آسانی جدا کرد که کدام يك فوراً الاجرا است و کدام تدریجی الاجرا و این نظامنامه متضمن دو چیز است یکی تأسیسات و یکی احکام ممکن است که خیلی زود این مواد را جدا نمایند هر کدام احکام است فوراً بوقوع اجری بگذارند و هر کنگام راجع بتسیس است از قرار تأسیس اداره پلیس یا فراسوران و غیره سه ماه مدت قرار دهند اگر چه ما خودمان هم در این باب کوتاهی کردیم ولی دیگر بیش از این نباید مسامحه شود خوب است تلگرافی و اعلانی بتمام حکام بشود که احکام را که از قبیل سنجو جنایت است فوراً اجرا نمایند بر فرض که ادارات و شعبات عدلیه و غیره هم تشکیل نشده باشد بر عهده حاکم است که اجرا بدارد و به تأسیسات و تشکیلات نامه مام مشغول شوند که پایه آن گذاشته شود

رئیس - جناب وزیر مالیه هم که دعوت شده

برای توضیح مسئله ضرابخانه بود **آقا میرزا فضلعلی آقا** - در مسئله ضرابخانه اسباب تئویش خاطر صوم شده که هر قدر نقره بیشتر سکه شوی باعث ترقی طلا و ترقی طلا هم باعث ترقی اجناس میشود و باعث خرابی است و باین ملاحظه ضرابخانه را بستند ولی در ماه رمضان که جناب ناصر الملک بودند قرار شد دو کروار صد هزار تومان سکه شود آیا همان مبلغ است که همین شده با زیادتر شده

وزیر مالیه - ترقی و تنزیل طلا بواسطه زیادی و کمی نقره مسکوک نیست و در این باب مکرر صحبت کرده ام و حاضریم که ثابت کنم ولی مجلس ملی لازم است که در باب مسکوکات مذاقه کند در ماه رمضان بانک شاهنشاهی و بعضی تجار خواستند نقره بیاورند و سکه کنند گفتند که يك کروار بانک شاهنشاهی بیاورد و سکه کنند و بعضی از تجار دیگر باز اجازه خواستند صد هزار تومان دیگر هم اجازه داده شد و قرار شد که تومانی ده مطلق سکه کنند تا چندی قبل که باز بنجنفر از تجار از طرف مجلس نوشته آوردند که پنجاه هزار لیره هم بآنها اجازه داده شود ولی او را هنوز امضاء نکرده ام اگر این پنجاه هزار لیره را هم مجلس تصویب کرده البته از آن ماخذ زیادتر میشود.

آقا میرزا فضلعلی آقا - رفته کی از مجلس برای جناب عالی آمده

وزیر مالیه - تقریباً چهل روز پیش از این يك رفته از طرف مجلس آوردند که تصویب نموده بودند باسم از برای پنج نفر تجار که پنجاه هزار لیره نقره بیاورند و سکه کنند

آقا سید حسن تقی زاده - در کور که فرمودید مجلس تصویب نموده همان طور که مذاکره شد در کمیسیون مالیه مذاکره شده و بر حسب ازوم اجازه داده شده اما در باب صد هزار تومان که کمیسیون و نه مجلس اطلاع دارد و همچنین از باب پنجاه هزار لیره آن هم نه مجلس و نه کمیسیون مالیه اطلاع دارند اگر کمیسیون هم اطلاع داشت لابد راپورت نویس آن کمیسیون بمجلس اطلاع میداد و گمانم این است که مجلس بیش از دو کروار اجازه نداده و نمیدهد و در باب باقی این دو کروار هم کمیسیون صد هزار تومان مشغول هستند که سکه بزنند اگر توضیحی در این باب لازم است بفرمایند

وزیر مالیه - اینکه مجلس بیش از دو کروار اجازه نداده است زمان وزارت بنده نبود و آن صد هزار تومان را هم اوقاتی که جناب ناصر الملک بودند و در کمیسیون مالیه گفتگو شد اجازه داده شده و اما پنجاه هزار لیره را هم که هنوز بنده تجویز نکرده ام ولی در ضرب دو کروار جمعی حریضه به مجلس عرض کردند و خودشان آمده گفتگو کردند بنده معارضه نکرده بودم بنده از مذاکرات زیاد گفتند که بعد از وضع بخارج ملزاری چهل و هشت تومان بدولت میدهم و کمیسیون مالیه هم در این باب تصویب نمودند اگر چه این کار کار مجلس نبوده و کار قوه مجریه است ولی در آن مجلس بطور غیر رسمی صحبتی کرده بودند معنی شهادت و استحضار بعد از آن مذاکرات که گفتگو ختم نوشته بودند و مهر کردند بجناب معاون الدوله گفتیم که تقریباً باین اشخاص بدهد و اینها سکه نمایند او را جواب گفت که من صحیح نمی دانم برای اینکه کمتر از هزاری ده تومان مخارج ندارد و این اشخاص

چطور بهزاری هفت تومان قبول کرده و چهل و هشت تومان بدولت می دهند یقیناً این اشخاص نمیخواهند از جیب خودشان سر بگذارند از این جهت باین اشخاص نباید داد و این مطالب حق قوه مجریه است هر طوری که صلاح دیدند عمل خواهند کرد.

مؤتمن الملک - فرمایشات جناب عالی صحیح است در باب تعیین اشخاص هم قرار شد که بهر کس حضرت عالی صلاح بدانید اجازه بدهید.

وزیر مالیه - ضرابخانه يك همیشه تریسه دارد ابتدا آن را تغییر ندادم ولی یکبختی دیگری دارد که همیشه معامله است و این اظهار را هم من از ایشان می دانم که فقط ضرب سکه را بیک مبلغی میخواهند بگیرند و بجناب معاون الدوله نوشته ام که ضرابخانه را بترتیب سابق اداره نماید و البته همیشه مجریه مختار در تعیین اشخاص است.

آقا سید حسن تقی زاده - بنده هر چه فکر میکنم در باب ضراب خانه چیزی نیفهمم گویا هیچ کدام را مجلس تصویب نکرده و حالا هم تازه گفته می شود که پنجاه هزار لیره اجازه داده شده خودتان بودید که در این باب مذاکره و تصویب نمیکردند و هر صورت دو کروار را یا باید مجلس تصویب نماید یا این که وزیر مالیه خودشان اجازه داده و مسئولیت آن را بعهده بگیرند ولی ما همین قدر می شنویم که میگویند صد هزار تومان دیگر بتصویب مجلس اجازه داده شده و در باب این پنجاه هزار لیره هم منتش لازم است که این تصویب را معلوم نماید و کمیسیون مالیه هم هر وقت اعتراض می شود درازده نفری هجوم آورده رد می نمایند خوب است حالا که هیئت مقتنه و مجریه حضور دارند در باب ورود نقره و سکه آن حدی قرار بگذارند.

آقا میرزا فضلعلی آقا - عرض دوم بنده این است که ضرابخانه يك دخلی دارد تقریباً هزاری پنجاه و پنج تومان و يك خرجی دارد باقتضای وقت گاهی باز ده تومان و گاهی دوازده تومان یا ده تومان اینکه بعضی میگویند هفت تومان این مطلب را باید مدافعه کرد که از چه راه است اگر از راه صحیحی باشد چرا نباید ملاحظه نفع دولت و ملت را نمود.

وزیر مالیه - سکه دو قسم است يك سکه رایج است يك سکه برای رفع احتیاج مثلاً در اروپا سکه رایج طلا و نقره سکه احتیاج است و در ایران سکه رایج نقره است و سکه رایج را در اروپا جلوگیری از ضریب نمی نمایند و سکه احتیاج را البته باید حدمعین کرد و این مسئله هم صحیح نیست که میگویند بیش از این نباید نقره سکه کرد و این که فرمودید آن روز بنده بودم بلی بودم به مسئولیت شخصی و اینکه چرا کمیسیون مالیه آن صد هزار تومان را تصویب نموده نمیدانم و پنجاه هزار لیره را هم که بنده تصویب ننموده ام اما اینکه اداره باشد یا ملاحظه البته باید اداره باشد و هر اداره که بطور اشاره باشد مسلم بهتر است ولی آنکھی که مشغول این عمل میشود اجرت میگیرد و بطور ملاحظه قرارداد می نماید و این منافات با اداره بودن ضرابخانه ندارد.

آقا سید حسن تقی زاده - اولاً اینکه جناب عالی آن روز در کابینه ناصر الملک وزیر بودید و دیگر این که سکه نقره را باید محدود کرد و اگر يك وقت این پول رایج در مملکت ما محدود نبوده

اما امروز لازم است که معدود باشد زیرا که ضرب نقره زیاد اسباب خرابی مملکت است پس خوب است امروز قوه مجریه و مجلس برای تجدید این مسئله يك قراری بگذارند که هر روزی تجار داخله یا خارجه يك بهانه نکرده و مبلغی نقره وارد نکنند تا اینکه سکه نمایند اگر صلاح دانستید از امروز قراری بگذارید که از آن حد تجاوز نشود.

آقا میرزا فضلعلی آقا - در صورتیکه ملاحظه را در ضرب نقره تجویز میفرمایید خوب است اعلان شود که هر کس معتبر تر است با داده شود.

وزیر مالیه - اولاً اشخاصی که هفت تومان مخارج را معین کردند قدری اسباب تعجب بود و حالا کسانی که کمتر مخارج را باز میدهند بیشتر اسباب تعجب میشود و آنکھی قوه مجریه نمیتواند يك اداره بزرگی را معطل کند برای این جزئی تفاوت و البته بهر کس صلاح است داده خواهد شد.

حاج سید عبدالحسن شهبانی - اولاً سؤال میکنم این تصویب کمیسیون مالیه مسئله دو کروار نقره را آیا تصویب مجلس است در صورتیکه تمام عقلا میدانند که اگر کسی ده مثقال نقره وارد کند ده مثقال نقره ضرر باین مملکت میزند و حال خود وزیر مالیه میفرمایند که در تمام ممالک پول رایج طلا است و نقره پول احتیاجی است و در اینجا پول رایج طلا بوده است حال يك وقتی سابقین هم میزان پول طلا بوده است حال يك وقتی سابقین بجهت دخل خود تر تیب فعلی بیش آورده اند نباید حالا هم معمول باشد و باید ترك شود.

وکیل الرعایا - این که گفته میشود ضرب صد هزار تومان نقره تصویب ناصر الملک بوده بنده عرض میکنم که ابتدا ربطی بناصر الملک ندارد بعد از او بود و این مسئله دو کروار هم در ماه مبارک رمضان از بانک شاهنشاهی اظهار و گفتگو شد و ناصر الملک ربطی نداشت و کسیکه همه چیزش را روی ما گذاشته نباید نسبت این کار با داده شود. مجلس ختم شد.

مذاکرات روز شنبه ۲۱ شهریور الاول ۱۳۲۰
دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز ۲ شنبه ۱۹ آقا میرزا مرتضی قلیخان قرأت کردند.

رئیس - این خلاصه صحیح است بانه هر کس ایرادی دارد اظهار نماید.

وکیل الرعایا - بنده مجلس را این طور تصور میکنم که سه ربع از کلا وقتیکه در يك جای میینی جمع شده حاضر باشند آن وقت میتوان او را مجلس گفت و برای بدهد و آن جای معین هم اینجاست پس تصویب و اجازه ضرب سکه دو کروار نقره در اینجا نشده و باید در آن صورت مجلس توضیح بشود و در باب صد هزار تومان هم در ماه رمضان و زمان ناصر الملک نبوده در اواسط ماه ذی الحجه بود که گفتند این صد هزار تومان تصویب شد در باب آن دو کروار که پیرروز صحبت شده بود و جناب صنیع الدوله انکار داشتند که من داخل در مذاکرات نبودم بنده تقواستم عرض کنم ایشان داخل در مذاکرات بودند و تصویب هم کردند و جناب ناصر الملک در این خصوص آنچه لازمه سعی و کوشش بود نمودند و این صد هزار تومان در اواسط ماه ذی الحجه بود که با هشت هزار تومان تفاوت قیمت

نقره تصویب کردند و همه کس هم این مطلب را میدانند اگر این دو فقره در آن صورت مجلس اصلاح شود من که بکنفر از و کلا هستم میتوانم بگویم ایرادی ندارد .

حاجی سید نصر الله - بنده خوف دارم از اینکه کم کم موضوع مذاکرات مجلس ایرادات بر خلاصه مذاکرات باشد و مطالب مهمه از میان برود عقیده بنده این است هر کس ایرادی دارد بگوید و درود شود .

رئیس - بلی صحیح است و ما نمیخواهیم داخل در مذاکرات مجلس روز قبل شویم بلکه مقصود این است هر کس ایراد بر این خلاصه مذاکرات دارد بطور اختصار اظهار بدارد .

آقای سید حسین - فقط دو ایراد وارد است که اگر اصلاح شود دیگر ایرادی وارد نیست یکی اینکه در باب تأسیس ادارات حکم در ولایات در مدت ۳ ماه نوشته شده پذیرفته شد چنین نیست و مجلس تغییرت یکی دیگر در باب اجازه ضرب سکه دو کرور و صد هزار تومان نقره و همچنین معادل پنجاه هزار لیره نقره هیچکدام بتصویب مجلس نبوده فقط بتصویب کمیسیون مالی و وزارت مالیه بوده است این دو فقره اصلاح شود دیگر ایرادی نیست .

رئیس - در باب انتخاب دو نفر وکیل یکی روز سه شنبه انتخاب شد و ایشان جناب بیان السلطنه بودند از طرف مجلس اطلاع داده شد و امروز آمده اند و از این انتخاب ایشان را تبریک گفته و امیدوارم بخدمات بزرگ موفق شوند و حالاً هم باید موضوع یکی دیگر انتخاب شود و روزه برای انتخاب بکنفر وکیل که قرار بود انتخاب شود منتشر شده و اخذ رای گردید جناب ساعد الزورده بپنجاه رای انتخاب گردید .

رئیس - وزراء مجلس خاصی خواسته اند که بیایند بجای این هم عریضه است که آقای مفتخر الممالک بمجلس عرض کرده اند عیالاً این عریضه خوانده شده و جواب از معلوم گردد آنوقت بمجلس خاص برای حضور و روز از تریب داده شود عریضه مزبور عریضه ضمیمه ذیل قرائت شد چند روز است که از بارق روش تلگرافات و اخبار رسیده که بکنفر از منسوبان فریب انسیه بنده فوت شده و باید این بنده بواسطه اصلاح امور آن مرحوم و اصلاح کارهای خود بانجا بروم و استدعا آنکه مجلس مقدس اجازه فرماید که در آنجا رفته و دو ماهه امورات آن مرحوم و خود را اصلاح نموده مراجعت نمایم .

وکیل التجار - بنده شخصاً عقیده ندارم که هر يك از وکلای اجازه گرفته برون و مدتی قیبت نمایند مگر اتفاق بزرگی بیفتد آنوقت باید ده یا نوزده روزه برون و مراجعت کنند جناب مفتخر الممالک در چند روز قبل سه ماهه اجازه گرفته رفتند و پنجاه طول کشید و حالاً هم دو ماهه اجازه خواسته اند مهلهای نوشته اند امورات شخصی من مختل است مگر عرض کرده ام چه و کلای ولایات چه و کلای طهران اگر نمیتوانند از مهله وکالت برآیند باید استعفا بدهند و انگهی بکنفر وکیل نباید در یک دوره مشروطیت مکرر برای رفتن اجازه بخواهد .

مفتخر الممالک - فرمایش جناب وکیل التجار صحیح است ولی این مطلب تقریباً عمل دوازده هزار تومان است و بنده همی استطاعتی ندارم که تحمل خسارت ده دوازده هزار تومان را بنمایم هر گاه مجلس اجازه بدهد رفته امورات خود را اصلاح نموده

مراجعت نمایم و هر گاه اجازه ندهد استعفا میدهم .
بحر العلوم کرمانی - عسر و حرج در همه چیز پیدا میشود و در صورتیکه چنین حادثه باو رخ دهد باید برود .

حاج سید نصر الله - عسر و حرج بر دو قسم است یکی عسر و حرج شخصی است و یکی عسر و حرج نوعی اگر وکیل بتواند عسر و حرج نوعی را رفع کند مقدم تر است بر عسر و حرج شخصی و وکیل میتواند هر يك از این دو را اختیار نماید در صورتیکه نمیتواند تحمل عسر و حرج شخصی را بنماید البته باید استعفا بدهد و رقع خسارات شخصی را بنماید و صلح آزادی را از او ننموده اند .

آقای سید حسین - قانونی برای این مطلب وضع نشده که ما از روی آن رفتار نمایم و قبل از این و کلا یکی دو ماهه اجازه گرفته و رفته اند و چهار پنج ماه طول کشیده خوب است قانونی در این باب وضع شود یا اجازه داده شود و هر گاه باید اجازه داده شود قرار میگیرد اگر از آن مدتی که اجازه داده شده ده روز یا بیست روز بگذرد در حکم مستعفی باشند عرض این است که قانونی در این باب گذاشته شود .
حاج سید نصر الله - این مسئله صحیح است و باید قانون گذاشته شود لیکن من با این علیت مزاج که لازم است چند روزی راحت نمایم مهلهای شرم دارم از اینکه چند روزی اجازه خواسته و مشغول مالیات و مدارا شوم انسان باید ملاحظه کند تمام مملکت آتش گرفته .

وکیل الرعایا - اذهان متوجه این عرض بنده باشد و کلا در موقع ضرورت میتواند فقط بگفته از رئیس اجازه بگیرند نه بیشتر از بگفته .
رئیس - صحیح است از رئیس فقط بگفته میتواند اجازه بگیرند ولی بیشتر از بگفته باید از مجلس اجازه بخواهند .

وثوق الدوله - خوب است رای بگیرد تا معلوم شود .
در این وقت روزه رای منتشر شد برای اینکه اجازه اینکه مفتخر الممالک دو ماهه خواسته است برون مجلس قبول میکند یا نه و با اکثریت آراء تصویب شد که برون و نیز بر حسب اظهار ریاست مجلس برای حضور بهم رساندن هیئت وزراء بمجلس علنی تبدیل بمجلس خاص شده پس از مدتی مجدداً مجلس علنی و رسمی گردید .

رئیس - این لایحه است از طرف وزارت تجارت اظهار شده و کمیسیون مالیه هم تصویب نموده قرائت میشود و خود جناب وزیر تجارت هم حضور دارند توضیحاتی که لازم است خواهند داد .

(لایحه وزارت تجارت قرائت شد از قرائت ذیل)
بکمیسیون محترم مالیه مجلس مقدس شورای ملی شایده از گناه زحمت اظهار میدارد .

بر خاطر اجزای محترم کمیسیون مالیه پوشیده نیست که تجارت که در واقع منبع ثروت و نتیجه بزرگترین قوای یک مملکت محسوب میشود امروزه در ایران بر هر امری باید و بیشتر از سایر مسائل حایل توجه عقلای حل و عدم مملکت باشد این مطلب بطوری حلای شده و منافع آن بر خاض و عام بطوری واضح و برهنه است که گری بالا لازم نباشد در این باب استدلالات کرده ترقی و تنزل یک مملکت را بر توسعه و ضیق تجارت آن مملکت راجع نمود یا استیلا یک مملکت را بر دیگری

مربوط بسطه تجارت آن و حوائج تجارتي این یکی دانست از طرف دیگر هم معلوم است که هر امری که مبنی بر قواعد و اصول و طرزو طریق مخصوصه نباشد پیشرفت آن غیر مقدور و مانند ظلمتی ماند که هدایت روشنائی نور را از هر طرف مسدود و مسارا مجبور میکند که خود را باین طرف و آنطرف زده راهی را بامیدی میدهد و در بعضی از این ملتفت بگمراهی شده عودت بمقام اولی و بعد از این قسم تجارت هدیه مایوس و بگوشه نشینیم تجارت در مملکت ما همین حالت را دارد زیرا که هر چه تحصیل شده از روی علم که ماخذ صحیح بدست میدهد نبوده بلکه فقط مینی بر تجربه بوده که آنهم محدود است ماها هنوز خیال میکنیم که تاجر یعنی شخصی که از خارج مملکت متاع بایران آورده و از ایران بخارج حمل میکند وقتی هم که مسئله مسکوکات بیان میآید در باب ارتباط آن با تجارت و در نظر هم رای نیستند اشخاص که کارشان بیشتر از روی شرکت است و باید معنی و مقصود آنرا بهتر آگاه بوده بکنه مطلب برخوردند برای انجام مقاصدشان مسئله شرکت تجارتي را حتی المقدور مستحکم از این رویه کار خودشانرا محکم نمایند بدینخانه بغیر از معنی قاموسی در این لفظ دقتی نکرده لفظ اسهام را جمع سهم و سهم را به معنی اینکه کافله یک بهاسم زید و یاروی آن شیرو خورشید و مهر بزرگی باشد میدانند از این قبیل مطالب زیاد است که تشریح آن بغیر در دسترس نمیباشد و تاجر ما هم تقصیری ندارند زیرا که اصالت ایشان چنانکه عرض کردم مبنی بر اصول و قواعد و طریق و طرز مخصوصی که خاصیت علم است نبوده و از روی تجربه کار کرده اند حالاً که مردم از هر طبقه مترسد این هستند که من بعد امورات مملکتی مینی بر ماخذ و پایه صحیحی باشد از تجارت مملکت هم پیش از سایر امور متوقفند بنظر بنده تجارت این مملکت باید مبتنی بر علم و قواعد صحیحه باشد مسئله تجارت هم مثل سایر امور وزارت تجارت مانند سایر ادارات نیست که با چند نفر اشخاص با علم و با مستشار تغییر وضع داده شود زیرا که تجارت در دست افراد تجار مملکت است تا اشخاص تغییر حالت ندهند تجارت تغییر نخواهد کرد نظر بمطالب فوق عقیده بنده این است که یک مدرسه با اسم مدرسه تجارت در طهران دایر شود که تجار ما اطفال خود را باین مدرسه فرستاده قدری از علم ثروت و علم شیبایی تجارتي و علم دفتر داری و اسناد تجارتي و از بعضی علوم دیگر که راجع به تجارت است مطلع شوند عرض نمیکنم که نتیجه آن قوری خواهد بود و بعد از دو یا سه سال تجارت ما ترقی خواهد کرد ولی بدیهی است که اگر این مدرسه امروز دایر شود در پنج و شش سال دیگر اثر آن کم کم بروز کرده و تجارت جوان آن وقت با اقتضای اقتضات علمی وضع تجارت راه بروز تغییر داده و اگر ایشان بگویند که تاجر یعنی (من بیع و بشرتی) بدون مضایقه قبول کنند و برای لغزش شرکت بغیر از معنی لغوی معنی دیگری قرار دهند سایر دول برای پیشرفت امور تجارتي مدارس تأسیس کرده و سالیانه هزاران تومان خرج این کار میکنند بنده هم متوقع نیستم که مجلس مقدس ملی بعد از تصویب این مبلغ معتدبه برای مدرسه معین کنند زیرا که وضع مملکت و حالت مالیه ما اقتضای این گونه مصارف را ندارد ولی اگر مجلس مقدس تصویب فرماید که هر ساله سه هزار و پانصد تومان مخارج این کار شود بنده میتوانم در مدرسه

فلاحیت که با فضل بدوشه تقسیم شده یک شعبه مقدماتی و یک شعبه فلاحتی دائر است یک شعبه دو کلاسی هم تأسیس کنم که شاگردان بعد از طی سه کلاس مقدماتی نظر باستعداد و میل خودشان بعضی شعبه تجارت و برخی شعبه فلاحتی داخل و مشغول تحصیل شوند تقریباً سه هزار تومان برای اجیر کردن یک نفر معلم که بتواند پنج تا شش رشته حقوق تجارتي تدریس کند لازم و تقریباً پانصد تومان مخارج برای معلم ایرانی لازم دارد امید وارم مجلس مقدس و کمیسیون محترم مالیه در این باب بطل توجه فرموده و بنظر دقت در این مسئله تمهق و هر طور صلاح میدانند اظهار فرمایند که از همان قرار رفتار شود (تصویب و تصدیق کمیسیون مالیه) کمیسیون مالی با اتفاق آراء در مشروحات اظهاریه تصدیق و تصویب دارند باید در مجلس مقدس مطرح و ملما کرده شود (یعنی الخونی)

وکیل التجار - همین طور که نوشته شده واقعا یکی از مدارسیکه برای مملکت لازم است گمان میکنم بدون او تجارت ما ممکن نیست ترقی نماید همان مدرسه تجارت است که در تمام ممالک تمدنه هم دائر است حالاً که جناب وزیر تجارت باین طور اقدام فرموده اند که با این دلیل وجه که سه هزار پانصد تومان باشد عده از جوانان ما را عالم بعلوم تجارت نمایند بسیار خوب است ولی بنده عقیده بنده این وجه کم است و تصویب آن خیلی بموقع خواهد بود .

احسن الدوله - بنده عرض میکنم که تحصیل علوم در همه وقت لازم است ولی از زمان مرحوم ناصرالدین شاه تا حال مدارسیکه تشکیل یافته هیچگونه فائده از آنها مترتب نگشته یکی همین مدرسه فلاحیت است که در این مدت معلوم نیست چه تحصیل کرده اند اگر بنا باشد که ما از خارجه معلم بیازیم بهتر این است که تجار محترم اولاد خود را برای تحصیل علم تجارت روانه اسلامبول نمایند که آنجا هم طرز و لوازم این علم موجود است .

وزیر تجارت - اینکه تا حال از وجود مدارس فائده حاصل نشده با بواسطه بی تربیتی آنها بوده یا از روی علم و ماخذ صحیح نبوده و علاوه علم فلاحیت هم عملیات لازم دارد و در اینجا اسباب عملیات موجود نبوده مثلاً فیزیک تحصیل میکردند داخل در عملیات نمیشدند همچنین شیمی و به همین نحو علم نبات و فلاحیت همه اینها عملیات لازم دارد و چون اسباب عملیات در اینجا نبود این بود که این علوم تکمیل نشده در مقام عمل نمیآمد و هر گاه بکنفر مسلم آورده بودند اثری میکردت و بقوه دماغی خود کار میکرد و در حقیقت آنها هم تقصیر نداشتند اینکه بگویند هیچ کاری نکرده اند این طور هم نبود حالا چند نفر شاگرد دیگر از همین مدرسه فلاحیت خارج شده اند که ماور معاینه تفریح توغان هستند و چند نفر شاگرد دیگر هم هستند که حالاً معلم میباشند اگر میخواهید که شما مدرسه صحیح داشته باشید باید بودجه آن را زیاد کنید و اسباب عملیات بجهت ایشان فراهم کنید ملاحظه کنید مدارس خارجه چه قدر اسباب عملیات دارند اگر می توانید این کار را بکنید باید مخارج آن را متحمل بشوید والا هم بگویند این چهار هزار تومان که بمدرسه فلاحیت داده میشود زیاد است این هم يك رائی است شما اگر می خواهید مثلاً مهندس داشته باشید آنها بعد از تحصیل باید مشغول عملیات بشوند علم بدون عمل نمی شود حالا اگر

میخواهید مدرسه فلاحیت صحیح داشته باشید آن طور مدرسه لااقل هجده هزار تومان مخارج لازم دارد حالا اینکه بنده گفتم فعلا از برای ابتدای کار و بملاحظه نداشتن مالیه و عدم اسباب است .

اسدالله میرزا - بنده در لزوم مدرسه تجارت حرفی ندارم البته لازم است وای در این مورد دو حرف دارم یکی آنکه دائره تجارت در تمام ایران هست و منحصر بطهران نیست پس باید در این خصوص اساساً فکری بشود آنچه بنظر بنده میرسد اینست که نظامنامه انجمن های تجارتي که هنوز از مجلس نگذشته آن ها را عمومیت بدهند که در تمام ولایات مدارس تجارتي تأسیس نمایند چنانچه در نظامنامه نوشته شده یکی از وظایف آن انجمن ها توسعه معارف و تأسیس مدارس است اما اینکه خرج این مدرسه را دولت بدهد بنده هرگز این مطلب را تصویب نمیکنم بلکه در سایر جاهام معمول است جناب وزیر تجارت میدانند که هر کس تجارتي میکند يك علامتی مخصوص خود نموده در کتابچه ثبت می نماید و یک چیزی از این بابت دولت گرفته و بصرف مخارج انجمن های تجارتي و مدرسه تجارتي غیر سانه و بنده در قبول تأسیس مدرسه حرفی ندارم بلکه لازم هم میدانم ولی باید تجار بدو در بنیان آن اقدام نمایند .

وزیر تجارت - از ابتدا کار را نباید خیلی بزرگ نمود اول باید اندک اندک شروع کرد در همه جا میشود این کار را کرد اول باید از پای تحت شروع نمود بمدرسای جاهان اینکه مردم آشنایند و این که فرمودید تجار چیزی بدهند گمان نمیکنم که امروز آنها اقدامی نمایند .

اسدالله میرزا - اینکه فرمودید در سایر جاها نمیشود چرا نمیشود ممکن است در سایر بلاد ایران هم شعبه دایر نمایند و اما در اینکه میفرمایید تجار نمیدهند و دولت باید بدهد بنده عرض میکنم که شما ادارات مهمتر لازم دارید که باید آنها دایر شوند و پول میخواهند از قبیل اداره وزارت جنگ و غیره که امروز خیلی لازم است و نمیشود که چیزی از این باب تصویب نمود زیرا که اداره مالیه ما کافی نیست از برای این کار چه ضرر دارد که تجار ما این کار را بکنند و دولت هم با آنها در پیشرفت امور مدد مراهی نماید .

حاجی معین التجار - بنده گمان نمیکنم در تأسیس این مدرسه کسی حرفی داشته باشد و در حقیقت تا حالا ایران ما بهدو چیز بانی مانده است یکی تجارت و یکی هم زراعت زیرا که صنعت ما ششم و هفتم و هشتم هم غیر از خشکه بار و قله نداریم و بواسطه این که امتیازات بخارجه داده شده تجارت ایران بالعمده بدست خارجه افتاده است و این که شاهزاده گفتند بآنان قرار بگذاریم آیا به بینیم این مسئله خارجه با داخله برابر خواهد بود یا این که بخارجه امتیازات فوق العاده داده خواهد شد و این وجهی هم که برای مخارج مدرسه تجارت معین شده بدیهی است که خیلی کم است و مدرسه عالی نمیتوان از آن ترتیب داده چه ضرر دارد که خود تجار اطفال خود را که برای تحصیل میفرستند يك وجهی بتوان شریه قرار بدهند که کمیکی بمدرسه شده و مخارج تأسیس آنرا هم دولت بدهد و گمان نرود که این جزئی مخارج يك تحصیل عمده است از برای دولت عمده وجوه عایدی دولت از گمرک است و آن هم بواسطه وجود

تجارت است سپس چه ضرر دارد از چند يك آن چیزی که از تجار گرفته میشود بصرف ترقی خود تجار برسد .

آقای میرزا سید حسن - این که وزارت تجارت صلاح دیدند لازم است و باید علم تجارت در ایران تحصیل شود این که مدرسه فلاحیت چند سال است دایر و مخارجی شده و تاکنون فائده از آن عاید نشده برای آن است که معلم او در زمان سابق آمده و آن وقت هم پایه علم و دانائی معلمین مجهول بود و امتحان نکرده اجیر می نمودند این شده که شاگردان ترقی نکردند و حال آن که بعضی فرنگیها در همین جا هستند که میتوانند در مدرسه تدریس نموده و شاگردان علم نبات شناسی و حیوان شناسی را تعلیم کنند خوب است از همانها برای معلمی آورده شود .
امان الله میرزا - از لایحه جناب وزیر تجارت کمال تشکر را حاصل نموده و بی نهایت معظوظ شدم و خاطر آقایان و کلا مسیوق است آن زمان که جناب موتمن الملک سفارت میخواستند برون رفتن مردم نا راضی بودند معلوم بود که در نهان ایشان چیست و این لایحه ایشان مثل الفبا است از برای ما معلوم است که تجارت برای این مملکت لازم است و باید چنین مدرسه داشته باشیم و این لایحه که مرفوع داشته اند خیلی بموقع لازم بود و ما باید نظریات خودمان را در مجلس آینه بگوئیم و از اقدامات این وزیر خیر خواه هالم زیاده از اینها بهره مند شویم .

صدرالعلمائین - بلی مدرسه فلاحیت خیلی لازم است بلکه باید شعبات آن در دهات هم دایر شود لکن تا صف دارم از این که این مدرسه فلاحیت چند سال است دایر شده و هنوز يك شاگرد که بقدر یکی از زارعین دهاتی حالیه ما علم داشته باشد بیرون نیامده بعلاوه شاگرد کامل که بیرون نیامده انلا علوم فلاحتی را هم بزبان فارسی ترجمه و منتشر نکرده اند که دیگران بخواهند .

وزیر تجارت - تقریباً ایراد شما همان ایراد احسن الدوله است و جواب عرض شد و اینکه میگویند شاگرد با علم بیرون نیامده قبول ندارم عرض می کنم با چهار هزار تومان نمیشود مدرسه صحیح تشکیل داد و اگر بخواهید مدرسه صحیح تشکیل شود باید سالی دو هزار تومان اضافه بدهید تا بصرف لوازم آن رسانده و در ظرف دوسه سال شاگردهای با علم بیرون بیاید و این مدرسه هم در زمان سابق تأسیس شده و ربطی بحالا ندارد .

مخیر الملک - بنده رای خودم را در باب مدرسه فلاحیت یا تجارت امروز اظهار نمیکنم برای اینکه این لایحه مقدمه نداشته و قبلاً به و کلا اطلاع داده نشده که رای خود را در این خصوص حاضر کنند و امروز هم قرائت شد فرصت ندادند که فکری در این باب بشود باین ملاحظاتی رای خود را می گذارم برای روز دیگر اما ایرادی بر اظهار جناب معین التجار دارم که فرمودند عایدی گمرک بواسطه تجارت است چنین نیست و عایدی گمرکات از تمام مردم است زیرا که فلان توپ چه ترا که مثلا در سرحد صد و بیست گمرک می گیرند تاجر چند صد بتار هم با اضافه کرده و مردم بیفر و شش عایدی گمرکات را مردم میدهند عایدی مملکت آن است که هر قدر عاید آنها میشود بيك مبلنی از آن بدولت بدهند چنانچه در همه جا معمول است و این مسئله که هر کس هر قدر عایدش میشود باید بيك مبلنی از آن را بدولت بدهد مسئله بزرگی

است بدعا باید مطرح مذاکره شده وقراری داده شود که عایدی مملکت منحصر بهمان رهاسیا و فلاحین بیچاره نباشد و هر کسی باید در سال يك مقداری از عایدی خود را بدولت بدهد .

رئیس - این لایحه که قرائت شد خیلی اهمیت دارد و باید مذاکره شود و شاید برای روز شنبه که وکلا تفکر کرده روز شنبه مطرح مذاکره شود

آقا شیخ محمدعلی - البته این گونه مدارس لازم است ولی معروف است که بدهک آباد به از صدده خراب است و ما باید ملاحظه کنیم به بینیم امروزه می توانیم که در تمام ولایات این مدارس را بنا کنیم یا آنکه باید همین مدرسه فلاح را که موجود است و تا اکنون فایده از او حاصل نشده تکمیل کنیم و بنده عقیده ندارم

باین که امروز این مدارس در همه جا تأسیس شود و باید همین مدرسه فلاح را تکمیل کرد .

وزیر تجارت - این لایحه راجع است بر رئیس مدرسه فلاح که کثرت آن سرآمده حال اگر مجلس زای میدهد که کثرت او تجدید شودرای بدهد و عقیده خود بنده این است که کثرت او تجدید شود بهتر است منتهی اگر بعضی عیووبات در کار است باید آنها را رفع کرد و بودجه مدرسه را هم ملاحظه نمایند و اگر اضافه برای او تصویب شود امیدوارم که نتیجه کامل گرفته شود .

(لایحه مزبوره بمضمون ذیل قرائت شد)

لایحه وزارت تجارت در باب تجدید کثرت رئیس مدرسه فلاح

بکمسیون محترم مالیه مجلس مقدس شیدانه ارکانه زحمت و اظهار میدارد مسیو داور رئیس مدرسه فلاح که از چند سال باینطرف برای احداث و تدریس مدرسه مزبوره در خدمت بدولت علیه است و با وجود عدم مقتضیات این امر بخوبی از عهده برآمده است این اوقات که کثرت مشارالیه منقضی شده است اگر کمسیون مالیه و مجلس مقدس ملی تصویب فرمایند کثرت او سه ساله تجدید شود بمقتضیه بنده تجدید کثرت او مقرون بصواب و صلاح است زیرا که اگر باید این مدرسه دایر باشد از مسیو داور که چند سال است در این مملکت متوقف و از مقتضیات با اطلاع تر است دیگری را شایسته تر نمی بینم موجب مشارالیه در کثرت سابق چهارده هزار فرانک معین شده است استادهای او این است که چون متامل و مخارج او زیاد ملی سابق است پنج هزار فرانک هم افزوده شود از دیار موجب اذرا بنده باین جهت تصویب میکنم که چون پروگرام مدرسه را تغییر داده و یک کلاس هم زیاد شده است دروس مدرسه بعضی تغییرات پیدا کرده و شغل مسیو داور برزحمت تر است ولی مقدار و تعیین وجهی که باید افزوده شود منوط برآی کمسیون محترم و مجلس مقدس ملی است .

تصدیق کمسیون مالیه در تجدید کثرت با اکثریت آرا در تجدید کثرت مزبوره بقرار سابق در کمسیون مالیه تصدیق و تصویب شد ۲۳ صفر ۱۳۲۶

یحیی الخونی

احسن الدوله - اولاً کثرت مسیو داور را سه ساله بنده حرام میدانم علاوه زراعت بلویک

بازراعت ایران مناسبت ندارد و اگر بنا باشد در این باب کثرتی بشود باید از گرم سیرات فرانسه که زراعتش مناسبت با زراعت ایران دارد یکفرانسوی خواسته شود و در این باب کثرت با بلویکی نامناسب ندارد .

آقای زاسید حسن - بنده از قراری که شنیده ام این شخص خیلی کند کار است و به منظور که احسن الدوله گفتند باید از فرانسه یک نفر برای عملی این کار خواسته شود .

وزیر تجارت - اگر این مسئله راجع به بنده است من تصویب میکنم که کثرت همین شخص تجدید شود .

آقای سید حسن - پس چرا مجلس آورده اند **وزیر تجارت** - برای این که اضافه حقوق ادراج بمسئله مالیه است .

اسدالله میرزا - من برخلاف آقایان تقویت میکنم رای جناب وزیر تجارت را زیرا که اشخاصی که از خارجه برای کاری خواسته می شوند مدتی باید در اینجا باشند و تجارت لازمه را حاصل کنند و رموز کار را ملذمت شوند و این شخص چند سال است در ایران است و از این مطالب اطلاع پیدا کرده و فعلاً گمان میکنم که از سایرین بهتر برد کار بخورد ولی در مسئله اضافه موجب که صحبت می شود بنده تصویب نمیکند لکن در تجدید کثرت وقتی که وزیر مسئول تصویب نمیدانند تا حدی باشد و حالا باید در اضافه موجب صحبت کرد .

وکیل الرعایا - اذعان آقایان مسبق شد که کمسیون مالیه هم همان چهارده هزار فرانک را تصویب نموده است اما در باب نبودن او بنده عقیده ندارم زیرا که اگر سابق اوقاف داشته مثل سایر امورات ما بوده ولی بجهت الله امروز کار در دست وزیر مسئول هالی است و در صورتیکه وزیر مسئول مسئولیت این کار را بعهده می گیرد دیگر حرفی نباید زدو نقطه در اضافه موجب مجلس باید مذاکره نماید یا تصویب کند و یاد نماید و بگوید امروز بواسطه اختلال مالیه ممکن نیست اضافه داده شود و در صورتی که این شخص کفایتی بروز بدهد و خدمتی بنماید البته اضافه هم با داده خواهد شد .

بحر العلوم گرمانی - از مدرسه فلاح با اینکه اسباب موجود نبوده معذراً اثرات خوب بروز کرده چنانچه یکی از شاگردهای این مدرسه بتوسط بنده با سردار معتضد بکرمان رفت و از وجود او فایده ما در آن سرحد حاصل خواهد شد و باین ترتیب نمیشود که حالا برای چیز جزئی این مدرسه را تعطیل و موقوف کرد که بکلی از میان برود و آنچه را که وزیر تجارت تصویب نموده و صلاح دیده اند باید تصویب کرد که اسباب تشویق و موجب پیشرفت کار شود .

وکیل التجار - بنده عرض می کنم علم فلاح برای این مملکت از همه چیز لازم تر است و جناب وزیر تجارت از همه بهتر میدانند و تأکید عرض میکنم که در این باب اقدامات مجدانه فرمایند فقط چیزی که میتوانیم یادآوری نمایم این است که اسباب امتحانات علمی این مدرسه را فراهم نمایند و نیز اسباب فلاحی که در سایر ممالک موجود است و برای ما لازم تر است و ارزان هم تمام می شود موجود نمایند که اسباب تسهیل کار باشند .

رئیس - در این مسئله هم امروز باندا از مذاکره شده و خوبست بماند برای روز شنبه که اذهان بطور خوبی مسبق شده و کتکو شود .

مجلس ختم شد

مذاکرات روز شنبه ۲۳ شهریور الاول ۱۳۲۶ دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۲۱ آقا میرزا مرتضی قلی خان قرائت کردند .

اسامی فائزین روز پنجشنبه قرائت شد از قرار ذیل .

(آقای میرزا محمود صافهانی) (حاجی محمد ابراهیم وارث) (مستوفی الممالک)

رئیس - جناب ساعد الوزاره که با اکثریت با پنجاه رای بوکالت انتخاب شده بودند اطلاع داده آمدند و باین حسن انتخاب با ایشان تبریک می گوئیم .

رئیس - در چند روز قبل در باب کسر اعضاء کمسیون مالیه گفتگو نموده و قرار شد هر چه زود تر تکمیل اعضاء شود و امروز باین عده انتخاب شود که خیلی مهم است .

حاجی سید عبدالرحمن شهباهی - چند نفر باید انتخاب شود .

رئیس - سابقاً چهار نفر برای کمسیون مالیه انتخاب شده بودند و پنج نفر از آقایان استعفا داده اند و قبول نکرده اند و باید عوض آنها را انتخاب نمود و علاوه در چند روز قبل هم قرار شد که کمسیون مالیه دو شنبه در این صورت باید بیشتر از سابق انتخاب شوند که بتوان آن را دو سه نفر از برای کارهای متفرقه راجع بکمسیون مالیه پس هشت نفر برعهده آن ها خوبست افزوده شود که بالغ بچند نفر شوند .

وکیل التجار - اعضاء سایر کمسیون هادر نظر آقایان و کلا نیستند و نیز اشخاصی که بتوانند در کمسیون مالیه مشغول کار شوند در نظر و کلا نیست خوب بود جناب رئیس اسامی پانزده نفر را از کلاهی که در سایر کمسیون ها انتخاب نشده اند میتوانند در کمسیون مالیه کار کنند معرفی میکردند که از روی بهیتر بقیه اعضاء کمسیون مالیه در میان آن ها انتخاب بشوند .

رئیس - این مسئله محتاج بگفتن من نیست همه شما میدانید که باید چه اشخاصی برای کمسیون مالیه انتخاب شوند .

حاج محمد تقی - پس از آنکه مجلس يك ساعت صرف اوقات نموده هشت نفر را انتخاب نمودیم و هیچ کدام قبول نکردند آنوقت تکلیف چیست .

رئیس - جهت ندارد که کویلی برای کمیسونی انتخاب شود بدون جهت قبول نکنند و کیلی برای خدمت است مگر اینکه بگوید من سر رشته از این کار ندارم .

آقا حاج امام جمعه - همین است که امور مالیه مملکت ما خیلی اهمیت دارد و مداران بوجود همین کمسیون مالیه است چنانچه روز قبل عرض کردم باز هم عرض می کنم که خوبست عده منتخبین اعضاء کمسیون مالیه زیادتر شود باین معنی که بیست و چهار نفر قرار بدهند که سه شنبه قطع کرد کمسیون مالیه کارهای مهمتر از این ها دارد و بهتر می تواند کار بکنند پس در جواب جناب

سال گذشته بیرون آمد آنهم ناقص آنطورندشود که عاقبت هم ناقص بماند باید عده باشند که از برای رسیدن بکار کافی باشند و یک شعبه از آن هفته یکمرتبه را بپورت گارهایی که کرده اند مجلس بیاورد اینک حالا میخواهند هشت نفر را انتخاب کنند گمان میکنم بازم ناقص بماند دیگر اینکه بنده فعلاً نمیدانم کدام يك از رفقا برای اینکار خوبست همان طور که گفتند یا هیئت رئیس بیست نفر را معین کنند و معرفی نمایند که از میان آنها انتخاب کنند یا اینکه بگفتارند از برای فردا که مجلس سرپست تا رانی که در این باب میدهند از خانه بیآورند که از روی تأمل باشد .

رئیس - چه ضرر دارد اگر برای این مطلب است بماند از برای فردا حالا آقایان و کلا چه میگویند بماند یا همین امروز انتخاب شوند .

وکیل الرعایا - این فرمایش آقای حاج امام جمعه خیلی محل توجه است و کارها ضاع کمسیون مالیه هم خیلی مهم است اما در اینکه یک روز فاصله باشد بواسطه شدت کاری که هست بعقیده بنده این ساعت انتخاب بشوند بهتر از ساعت دیگر است و بیست و چهار نفر بودن اعضاء لازم است .

مخیر الملک - اینجا گفته میشود که کار کمسیون مالیه زیاد است باید اعضاء آن زیاد شوند میخواهم بدانم کار این کمسیون چیست و خوبست که کار آنها معین شود اگر این کارها بیست که فعلاً دارند اینکارها مال وزارت مالیه است و دخالت در کار وزیر مسئول صحیح نیست و اگر از برای وظیفه راجع به خودشان است که اینقدر کاری ندارند و این اندازه اعضاء لازم ندارد و نیز باید بدانیم که بودجه اسمال چه ترتیب خواهد بود این راهم اگر مثل سال گذشته بخواهند ترتیب بدهند ضررش بیشتر از نفع آن خواهد بود و نیز ترتیب بودجه باوزارت مالیه است و ما باید بدانیم که بودجه پارسال ما چه بوده و اسمال چیست و آنهم تکلیف مجلس است پس خوبست کار کمسیون مالیه معین شود که چیست .

مؤتمن الممالک - بنده همین قدر عرض میکنم که تعجیل در این کار خیلی لازم است و اهمیت دارد و وزیر مالیه بکتابچه را مدتی است پانجا آورده و همین طور مانده و بتول آقای حاج امام جمعه باید تادوماه با آخر سال مانده بودجه بیاید بمجلس و بگذرد .

وکیل الرعایا - آن کاریکه وزیر مالیه باید بکنند میکنند و کسی نمی تواند اذرا مجبور نماید ولی این چند نفریکه نظارت در کار مالیه یک مملکت دارند خیلی اسباب فواید دولت و ملت خواهد بود و همه کار را میتوانند از روی صحت مذاقه کنند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - آقای مخیر الملک صحیح فرمودند کمسیون مالیه واجب است و خیلی هم اهمیت دارد اما اگر از ما بیرسند که کمسیون مالیه چه باید بکنند باید جواب بگوئیم این سؤال که شده صحیح است باید جواب داد این کاریکه شما در پارسال کردید کار کمسیون مالیه نبود این قطعی بود که موجب مردم را کمسیون قطع کرد کمسیون مالیه کارهای مهمتر از این ها دارد و بهتر می تواند کار بکنند پس در جواب جناب

مخیر الملک باید گفت کمسیون مالیه پارسال بجهت اینکه وزیر مالیه خواست مسئولیت را از گردن خود بردارد این بود که هر روز که می آمد با آنجا و قطع هر چه را میداند قطع می کند بعد از اصلاح و ترتیب آن وقت می رود بمجلس پس باید تکلیف کمسیون مالیه معین بشود که چیست .

آقای سید حسن تقی زاده - بنده قول جناب مخیر الملک را تأیید می کنم اینکه میفرمایند کمسیون مالیه تا حال اسمش کمسیون مالیه بوده ولی در معنی وزارت مالیه بوده و این مسئله تماماً صحیح است و کمسیون مالیه ببقیه بنده رسماً مکلف است بلکه مجلس هم مکلف است هر چه که از طرف دولت و وزیر مالیه وارد میشود در آن گفتگو کرده رد یا قبول کند و بودجه حکماً باید از طرف دولت رجوع بمجلس شود در سایر قوانین فوسر دارد یعنی هم مجلس میتواند بنویسد به دولت پیشنهاد کند یا اینکه از طرف دولت نوشته بمجلس بدهند اما مالیه فقط باید از طرف هیئت مجریه پیشنهاد شود و مجلس رجوع بکمسیون مالیه نموده آن وقت کمسیون نظریات خود را با دلایل بگوید کمسیون مالیه ما تا حال برخلاف قانون رفتار شده و اغلب عرایض بوده است که بآنها رسیدگی بلکه در عرایض نوشته شده که خدمت اعضاء محترم کمسیون مالیه که اجازه صد هزار تومان ضرب سکه مثلا داده شود و این قانون کامل تا حال از مجلس نگذشته بواسطه این است که کمسیون ها وظیفه خود رفتار نکرده اند و وزیر هم میخواهند که این طور باشد پس هر چه بمجلس می آید باید از طرف دولت بیاید اول بمجلس وارد شده بعد راجع بکمسیون مالیه بشود و ما که عده داده ایم بطت از سال پیشی قبل بودجه صحیحی بدست مردم بدهیم باید اسمال داده شود این بودجه های وزارتخانه ها باید منظمآ وارد مجلس شده و از مجلس بکمسیون مالیه رجوع شود که اسمال بودجه منظم صحیحی داده شود و نیز بطوریکه آقای حاج امام جمعه گفتند و بنده هم در چند روز قبل عرض کردم که باید اعضاء این کمسیون دوشنبه شود یکی مخصوص بودجه باشد که اسمال پیش از این بودجه را بتأخیر نیندازیم و یکی هم برای سایر کارهای متفرقه .

اسدالله میرزا - در این که کمسیون مالیه بعضی کمسیونها از وظیفه خود خارج میشوند حرفی ندارم ولی اینقدر ایراد هم ندارم . اولاً اینکه وزراء خواستند مسئولیت را از گردن خود بردارند چون ما هم از برای کمسیونها قرار و دستوری داده بودیم این بود که آنها هم داخل در باره از وظایف وزراء میشوند و آنها هم تقصیر ندارند حالا اگر باید حدود آنها محدود باشد خوب است يك دستوری نوشته شود که از روی آن کمسیونها رفتار نمایند دیگر اینکه ما امروز نباید داخل انتخاب اعضاء کمسیون مالیه بشویم زیرا که قرار بود خوب است از جناب صنیع الدوله وزیر مالیه که وجودشان در مجلس خیلی مفتنم است و این مطالب هم راجع به ایشان است اگر سوالی هست توضیح بدهند و این انتخاب را بگفتارند از برای فردا که از روی تأمل وقت انتخاب شوند .

رئیس - چون انتخاب اعضاء کمسیون مالیه قرار بود بشود ولی گفتند که آن دو نفر وکیل که

مخیر الملک باید گفت کمسیون مالیه پارسال بجهت اینکه وزیر مالیه خواست مسئولیت را از گردن خود بردارد این بود که هر روز که می آمد با آنجا و قطع هر چه را میداند قطع می کند بعد از اصلاح و ترتیب آن وقت می رود بمجلس پس باید تکلیف کمسیون مالیه معین بشود که چیست .

مخیر الملک - اینجا گفته میشود که کار کمسیون مالیه زیاد است باید اعضاء آن زیاد شوند میخواهم بدانم کار این کمسیون چیست و خوبست که کار آنها معین شود اگر این کارها بیست که فعلاً دارند اینکارها مال وزارت مالیه است و دخالت در کار وزیر مسئول صحیح نیست و اگر از برای وظیفه راجع به خودشان است که اینقدر کاری ندارند و این اندازه اعضاء لازم ندارد و نیز باید بدانیم که بودجه اسمال چه ترتیب خواهد بود این راهم اگر مثل سال گذشته بخواهند ترتیب بدهند ضررش بیشتر از نفع آن خواهد بود و نیز ترتیب بودجه باوزارت مالیه است و ما باید بدانیم که بودجه پارسال ما چه بوده و اسمال چیست و آنهم تکلیف مجلس است پس خوبست کار کمسیون مالیه معین شود که چیست .

مؤتمن الممالک - بنده همین قدر عرض میکنم که تعجیل در این کار خیلی لازم است و اهمیت دارد و وزیر مالیه بکتابچه را مدتی است پانجا آورده و همین طور مانده و بتول آقای حاج امام جمعه باید تادوماه با آخر سال مانده بودجه بیاید بمجلس و بگذرد .

وکیل الرعایا - آن کاریکه وزیر مالیه باید بکنند میکنند و کسی نمی تواند اذرا مجبور نماید ولی این چند نفریکه نظارت در کار مالیه یک مملکت دارند خیلی اسباب فواید دولت و ملت خواهد بود و همه کار را میتوانند از روی صحت مذاقه کنند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - آقای مخیر الملک صحیح فرمودند کمسیون مالیه واجب است و خیلی هم اهمیت دارد اما اگر از ما بیرسند که کمسیون مالیه چه باید بکنند باید جواب بگوئیم این سؤال که شده صحیح است باید جواب داد این کاریکه شما در پارسال کردید کار کمسیون مالیه نبود این قطعی بود که موجب مردم را کمسیون قطع کرد کمسیون مالیه کارهای مهمتر از این ها دارد و بهتر می تواند کار بکنند پس در جواب جناب

مخیر الملک باید گفت کمسیون مالیه پارسال بجهت اینکه وزیر مالیه خواست مسئولیت را از گردن خود بردارد این بود که هر روز که می آمد با آنجا و قطع هر چه را میداند قطع می کند بعد از اصلاح و ترتیب آن وقت می رود بمجلس پس باید تکلیف کمسیون مالیه معین بشود که چیست .

آقای سید حسن تقی زاده - بنده قول جناب مخیر الملک را تأیید می کنم اینکه میفرمایند کمسیون مالیه تا حال اسمش کمسیون مالیه بوده ولی در معنی وزارت مالیه بوده و این مسئله تماماً صحیح است و کمسیون مالیه ببقیه بنده رسماً مکلف است بلکه مجلس هم مکلف است هر چه که از طرف دولت و وزیر مالیه وارد میشود در آن گفتگو کرده رد یا قبول کند و بودجه حکماً باید از طرف دولت رجوع بمجلس شود در سایر قوانین فوسر دارد یعنی هم مجلس میتواند بنویسد به دولت پیشنهاد کند یا اینکه از طرف دولت نوشته بمجلس بدهند اما مالیه فقط باید از طرف هیئت مجریه پیشنهاد شود و مجلس رجوع بکمسیون مالیه نموده آن وقت کمسیون نظریات خود را با دلایل بگوید کمسیون مالیه ما تا حال برخلاف قانون رفتار شده و اغلب عرایض بوده است که بآنها رسیدگی بلکه در عرایض نوشته شده که خدمت اعضاء محترم کمسیون مالیه که اجازه صد هزار تومان ضرب سکه مثلا داده شود و این قانون کامل تا حال از مجلس نگذشته بواسطه این است که کمسیون ها وظیفه خود رفتار نکرده اند و وزیر هم میخواهند که این طور باشد پس هر چه بمجلس می آید باید از طرف دولت بیاید اول بمجلس وارد شده بعد راجع بکمسیون مالیه بشود و ما که عده داده ایم بطت از سال پیشی قبل بودجه صحیحی بدست مردم بدهیم باید اسمال داده شود این بودجه های وزارتخانه ها باید منظمآ وارد مجلس شده و از مجلس بکمسیون مالیه رجوع شود که اسمال بودجه منظم صحیحی داده شود و نیز بطوریکه آقای حاج امام جمعه گفتند و بنده هم در چند روز قبل عرض کردم که باید اعضاء این کمسیون دوشنبه شود یکی مخصوص بودجه باشد که اسمال پیش از این بودجه را بتأخیر نیندازیم و یکی هم برای سایر کارهای متفرقه .

اسدالله میرزا - در این که کمسیون مالیه بعضی کمسیونها از وظیفه خود خارج میشوند حرفی ندارم ولی اینقدر ایراد هم ندارم . اولاً اینکه وزراء خواستند مسئولیت را از گردن خود بردارند چون ما هم از برای کمسیونها قرار و دستوری داده بودیم این بود که آنها هم داخل در باره از وظایف وزراء میشوند و آنها هم تقصیر ندارند حالا اگر باید حدود آنها محدود باشد خوب است يك دستوری نوشته شود که از روی آن کمسیونها رفتار نمایند دیگر اینکه ما امروز نباید داخل انتخاب اعضاء کمسیون مالیه بشویم زیرا که قرار بود خوب است از جناب صنیع الدوله وزیر مالیه که وجودشان در مجلس خیلی مفتنم است و این مطالب هم راجع به ایشان است اگر سوالی هست توضیح بدهند و این انتخاب را بگفتارند از برای فردا که از روی تأمل وقت انتخاب شوند .

رئیس - چون انتخاب اعضاء کمسیون مالیه قرار بود بشود ولی گفتند که آن دو نفر وکیل که

مخیر الملک بنده همچون تصوری کنم که کمسیون مالیه تصور کرده که اسمال هم باید همان کار را بکنند که پارسال کرده ایم یعنی اسمالی در بودجه را بکلی بکنی خواننده و کم و زیاد آنرا اصلاح نمایند زحال اینکه این اینطور نیست و این کار کار وزیر مالیه ما است و باید بودجه را اونوشته بمجلس بفرستد و کار کمسیون مالیه این است بودجه را که وزیر مالیه میفرستد ببینند جمع و خرج آن نسبت بسال گذشته کم شده یا زیاد و اگر کم شده محل آن را معین نمایند و هر گاه بخواهند تمام این کتابچه ها را ملاحظه نمایند آن بدر اسمال نخواهد خورد پس باین دلیل گمان میکنم که کمسیون مالیه این قدر کار نداشته باشد و اعضاء زیاد هم لازم ندارد .

وزیر مالیه - چون صحبت در مسئله مالیه شده لهذا عرض میکنم که در سایر جاهامعمول است که کمسیون مالیه را دو شعبه تشکیل میدهند يك شعبه برای بودجه و يك شعبه برای امور متفرقه و خوب است در این جاهم لااقل در شعبه موقتا انتخاب شود که یکی مشغول بقرائت و اصلاحات بودجه باشد و یکی هم برای مطالب متفرقه .

آقا حاج امام جمعه - بنده گمان میکنم که واقعیت مطلب هر روز تغییر میکند يك روز گفته میشود که برای قرائت و رسیدگی بودجه باید کمسیون انتخاب شود همه تصدیق می کنند امروز طور دیگر گفته میشود باز تصدیق میکنند و در زمان جناب ناصر الملک بنده خیلی اصرار کردم که بودجه ما را خودتان بنویسید و تقبیح کرده به مجلس بیاورید ولی آن طور که گفته شده نشد و بنده با اشخاصی که میگویند این کار کمسیون مالیه نیست هم عقیده ام لکن اگر همین طور که گفته شد کمسیون مالیه در سه شعبه نشود و بودجه اسمال قرائت و رسیدگی نشود باز مثل پارسال مهمان برای آخر سال ولایده ندارد .

دکتر ولی الله خان - چون هم تکلیف مجلس امور مالیه است لهذا باید حدود صحیحی برای این کار معین نمایند و باید سه شعبه تشکیل داد یکی برای وضع قوانین مالیه بالاختصاص و یکی مخصوص ببودجه و یکی هم برای بعضی قوانین مالیه که از خارج پیشنهاد میشود یعنی خوب است مجلس این سه شعبه از کمسیون مالیه را معین نماید و اگر سه شعبه را اصلاح نمیدانند لااقل باید دو کمسیون تشکیل شود یکی برای بودجه و یکی برای ارجاع قوانین و مطالب خارجه که بمجلس می آید

وزیر مالیه - چون صحبت در مالیه است خوب است بر گرامی که بنده برای وزارت مالیه نوشته ام که یکی راجع به مالیات عمومی است و یکی راجع به مالیات خصوصی و بلیدی قرائت شده تا اذهان آقایان و کلا مسبق شده آن وقت از روی بصیرت رای خود را اظهار دارید (در این موقع دولایحه مزبوره که جناب صنیع الدوله وزیر مالیه نوشته پیشنهاد کرده بودند قرائت شد)

(لایحه اول وزیر مالیه)

پوشیده نیست که مالیه مملکت بمنزله خون

مخیر الملک باید گفت کمسیون مالیه پارسال بجهت اینکه وزیر مالیه خواست مسئولیت را از گردن خود بردارد این بود که هر روز که می آمد با آنجا و قطع هر چه را میداند قطع می کند بعد از اصلاح و ترتیب آن وقت می رود بمجلس پس باید تکلیف کمسیون مالیه معین بشود که چیست .

آقای سید حسن تقی زاده - بنده قول جناب مخیر الملک را تأیید می کنم اینکه میفرمایند کمسیون مالیه تا حال اسمش کمسیون مالیه بوده ولی در معنی وزارت مالیه بوده و این مسئله تماماً صحیح است و کمسیون مالیه ببقیه بنده رسماً مکلف است بلکه مجلس هم مکلف است هر چه که از طرف دولت و وزیر مالیه وارد میشود در آن گفتگو کرده رد یا قبول کند و بودجه حکماً باید از طرف دولت رجوع بمجلس شود در سایر قوانین فوسر دارد یعنی هم مجلس میتواند بنویسد به دولت پیشنهاد کند یا اینکه از طرف دولت نوشته بمجلس بدهند اما مالیه فقط باید از طرف هیئت مجریه پیشنهاد شود و مجلس رجوع بکمسیون مالیه نموده آن وقت کمسیون نظریات خود را با دلایل بگوید کمسیون مالیه ما تا حال برخلاف قانون رفتار شده و اغلب عرایض بوده است که بآنها رسیدگی بلکه در عرایض نوشته شده که خدمت اعضاء محترم کمسیون مالیه که اجازه صد هزار تومان ضرب سکه مثلا داده شود و این قانون کامل تا حال از مجلس نگذشته بواسطه این است که کمسیون ها وظیفه خود رفتار نکرده اند و وزیر هم میخواهند که این طور باشد پس هر چه بمجلس می آید باید از طرف دولت بیاید اول بمجلس وارد شده بعد راجع بکمسیون مالیه بشود و ما که عده داده ایم بطت از سال پیشی قبل بودجه صحیحی بدست مردم بدهیم باید اسمال داده شود این بودجه های وزارتخانه ها باید منظمآ وارد مجلس شده و از مجلس بکمسیون مالیه رجوع شود که اسمال بودجه منظم صحیحی داده شود و نیز بطوریکه آقای حاج امام جمعه گفتند و بنده هم در چند روز قبل عرض کردم که باید اعضاء این کمسیون دوشنبه شود یکی مخصوص بودجه باشد که اسمال پیش از این بودجه را بتأخیر نیندازیم و یکی هم برای سایر کارهای متفرقه .

اسدالله میرزا - در این که کمسیون مالیه بعضی کمسیونها از وظیفه خود خارج میشوند حرفی ندارم ولی اینقدر ایراد هم ندارم . اولاً اینکه وزراء خواستند مسئولیت را از گردن خود بردارند چون ما هم از برای کمسیونها قرار و دستوری داده بودیم این بود که آنها هم داخل در باره از وظایف وزراء میشوند و آنها هم تقصیر ندارند حالا اگر باید حدود آنها محدود باشد خوب است يك دستوری نوشته شود که از روی آن کمسیونها رفتار نمایند دیگر اینکه ما امروز نباید داخل انتخاب اعضاء کمسیون مالیه بشویم زیرا که قرار بود خوب است از جناب صنیع الدوله وزیر مالیه که وجودشان در مجلس خیلی مفتنم است و این مطالب هم راجع به ایشان است اگر سوالی هست توضیح بدهند و این انتخاب را بگفتارند از برای فردا که از روی تأمل وقت انتخاب شوند .

رئیس - چون انتخاب اعضاء کمسیون مالیه قرار بود بشود ولی گفتند که آن دو نفر وکیل که

مخیر الملک باید گفت کمسیون مالیه پارسال بجهت اینکه وزیر مالیه خواست مسئولیت را از گردن خود بردارد این بود که هر روز که می آمد با آنجا و قطع هر چه را میداند قطع می کند بعد از اصلاح و ترتیب آن وقت می رود بمجلس پس باید تکلیف کمسیون مالیه معین بشود که چیست .

مخیر الملک - اینجا گفته میشود که کار کمسیون مالیه زیاد است باید اعضاء آن زیاد شوند میخواهم بدانم کار این کمسیون چیست و خوبست که کار آنها معین شود اگر این کارها بیست که فعلاً دارند اینکارها مال وزارت مالیه است و دخالت در کار وزیر مسئول صحیح نیست و اگر از برای وظیفه راجع به خودشان است که اینقدر کاری ندارند و این اندازه اعضاء لازم ندارد و نیز باید بدانیم که بودجه اسمال چه ترتیب خواهد بود این راهم اگر مثل سال گذشته بخواهند ترتیب بدهند ضررش بیشتر از نفع آن خواهد بود و نیز ترتیب بودجه باوزارت مالیه است و ما باید بدانیم که بودجه پارسال ما چه بوده و اسمال چیست و آنهم تکلیف مجلس است پس خوبست کار کمسیون مالیه معین شود که چیست .

مؤتمن الممالک - بنده همین قدر عرض میکنم که تعجیل در این کار خیلی لازم است و اهمیت دارد و وزیر مالیه بکتابچه را مدتی است پانجا آورده و همین طور مانده و بتول آقای حاج امام جمعه باید تادوماه با آخر سال مانده بودجه بیاید بمجلس و بگذرد .

وکیل الرعایا - آن کاریکه وزیر مالیه باید بکنند میکنند و کسی نمی تواند اذرا مجبور نماید ولی این چند نفریکه نظارت در کار مالیه یک مملکت دارند خیلی اسباب فواید دولت و ملت خواهد بود و همه کار را میتوانند از روی صحت مذاقه کنند .

آقای میرزا ابوالحسن خان - آقای مخیر الملک صحیح فرمودند کمسیون مالیه واجب است و خیلی هم اهمیت دارد اما اگر از ما بیرسند که کمسیون مالیه چه باید بکنند باید جواب بگوئیم این سؤال که شده صحیح است باید جواب داد این کاریکه شما در پارسال کردید کار کمسیون مالیه نبود این قطعی بود که موجب مردم را کمسیون قطع کرد کمسیون مالیه کارهای مهمتر از این ها دارد و بهتر می تواند کار بکنند پس در جواب جناب

مخیر الملک باید گفت کمسیون مالیه پارسال بجهت اینکه وزیر مالیه خواست مسئولیت را از گردن خود بردارد این بود که هر روز که می آمد با آنجا و قطع هر چه را میداند قطع می کند بعد از اصلاح و ترتیب آن وقت می رود بمجلس پس باید تکلیف کمسیون مالیه معین بشود که چیست .

آقای سید حسن تقی زاده - بنده قول جناب مخیر الملک را تأیید می کنم اینکه میفرمایند کمسیون مالیه تا حال اسمش کمسیون مالیه بوده ولی در معنی وزارت مالیه بوده و این مسئله تماماً صحیح است و کمسیون مالیه ببقیه بنده رسماً مکلف است بلکه مجلس هم مکلف است هر چه که از طرف دولت و وزیر مالیه وارد میشود در آن گفتگو کرده رد یا قبول کند و بودجه حکماً باید از طرف دولت رجوع بمجلس شود در سایر قوانین فوسر دارد یعنی هم مجلس میتواند بنویسد به دولت پیشنهاد کند یا اینکه از طرف دولت نوشته بمجلس بدهند اما مالیه فقط باید از طرف هیئت مجریه پیشنهاد شود و مجلس رجوع بکمسیون مالیه نموده آن وقت کمسیون نظریات خود را با دلایل بگوید کمسیون مالیه ما تا حال برخلاف قانون رفتار شده و اغلب عرایض بوده است که بآنها رسیدگی بلکه در عرایض نوشته شده که خدمت اعضاء محترم کمسیون مالیه که اجازه صد هزار تومان ضرب سکه مثلا داده شود و این قانون کامل تا حال از مجلس نگذشته بواسطه این است که کمسیون ها وظیفه خود رفتار نکرده اند و وزیر هم میخواهند که این طور باشد پس هر چه بمجلس می آید باید از طرف دولت بیاید اول بمجلس وارد شده بعد راجع بکمسیون مالیه بشود و ما که عده داده ایم بطت از سال پیشی قبل بودجه صحیحی بدست مردم بدهیم باید اسمال داده شود این بودجه های وزارتخانه ها باید منظمآ وارد مجلس شده و از مجلس بکمسیون مالیه رجوع شود که اسمال بودجه منظم صحیحی داده شود و نیز بطوریکه آقای حاج امام جمعه گفتند و بنده هم در چند روز قبل عرض کردم که باید اعضاء این کمسیون دوشنبه شود یکی مخصوص بودجه باشد که اسمال پیش از این بودجه را بتأخیر نیندازیم و یکی هم برای سایر کارهای متفرقه .

اسدالله میرزا - در این که کمسیون مالیه بعضی کمسیونها از وظیفه خود خارج میشوند حرفی ندارم ولی اینقدر ایراد هم ندارم . اولاً اینکه وزراء خواستند مسئولیت را از گردن خود بردارند چون ما هم از برای کمسیونها قرار و دستوری داده بودیم این بود که آنها هم داخل در باره از وظایف وزراء میشوند و آنها هم تقصیر ندارند حالا اگر باید حدود آنها محدود باشد خوب است يك دستوری نوشته شود که از روی آن کمسیونها رفتار نمایند دیگر اینکه ما امروز نباید داخل انتخاب اعضاء کمسیون مالیه بشویم زیرا که قرار بود خوب است از جناب صنیع الدوله وزیر مالیه که وجودشان در مجلس خیلی مفتنم است و این مطالب هم راجع به ایشان است اگر سوالی هست توضیح بدهند و این انتخاب را بگفتارند از برای فردا که از روی تأمل وقت انتخاب شوند .

رئیس - چون انتخاب اعضاء کمسیون مالیه قرار بود بشود ولی گفتند که آن دو نفر وکیل که